

ԱՎԵԴԱՔԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ՀԱՏՈՐ ԿԴ

Կ. ՊՈԼԻՍ, ԱՊՐԻԼ 1, 1911

ԹԻԻ 13

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՐԻՋՈՆ. Անկլեամբերիկեան իրաւարարութիւն, Եկեղեցի եւ պետութիւն Սպանիոյ մէջ:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ. Ի՞նչ է տիպար ձէնթմէնը:

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ.

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ. Ոչ ոք խօսեցաւ, Շիքակոյլի պանդոկները Սբ. Գիրքին աղէկ ընդունելութիւն կ'ընեն:

ԳԻՏԱԿԱՆ. Վերաբուժական հրաշքներ:

ԲԱԶՄԱԶԲԱՂ ԱՇԽԱՐՀԷՆ.

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ. Մեռելոց Գիրքը:

ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ. Խաւար անկիւններ (Ճապաղջուր), Հաւատքի արդի դիւցազունները (Կատարինէ Պուլմի), Պարոն Կիրակոս Նալպանտեան:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀՈՐԻԶՈՆԸ

Մ. ՆԱԿԼԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Մ. ԹԵՖԹ անցեալները ՍԻՐԱՒԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. քանի մը անգամ յայտարարեց թէ ինք կը փափաքէ իրաւարարութեան յանձնել Միաց. Նահանգներու և Մեծ Բրիտանիոյ միջեւ ծագող ամէն խնդիր, ինչ տեսակ ալ ըլլայ: Անգղիոյ Արտաքին գործերու նախարար Սըր Էտուըրտ Կրէյ ալ յայտարարեց թէ ինք եւս մեծապէս փափաքող է իրաւարարական դաշնագրի մը: Թայֆի հետեւեալ երկու հատուածները այդ նիւթին կը վերաբերին.

«Մ. Պալֆուր անցաւ Միաց. Նահանգներու Նախագահին սա թելադրութեան թէ իրաւարարութեան արդի պայմանագրութիւնները կրնան ընդարձակուիլ ու պատշաճեցուիլ ազգային պատուի խնդիրներու ալ, ինչպէս կը պատշաճին ազգային շահու խնդիրներու: Այս թելադրութիւնը լուրջ նկատողութեան արժանի է, ըսաւ, և զայն ընդհանուր կերպով գործադրել հնար ըլլայ թէ չըլլայ, պատճառ մը չկայ այդպիսի կարգադրութիւն մը չընելու Մեծ Բրիտանիոյ և Միաց. Նահանգներու ազգակից ժողովուրդներուն միջեւ: Յոյս յայտնեց թէ Նախագահ Թեֆթ ուղեց ըսել թէ ոչ միայն Ամերիկեան դահլիճը, այլ և Ամերիկեան կառավարութիւնը, փափաքող է ընդարձակ իրաւարարութեան և թէ, ուրիշ ազգեր ինչ ալ ընեն, այս երկու մեծ տէրութիւնները կրնան ամէն պարագայի մէջ իրաւամբ պայմանաւորուիլ պատերազմի նման սոսկալի պատահականութիւն մը անկարելի դարձնելու համար իրենց միջեւ: Եթէ կառավարութիւնն այդօրինակ կարգադրութեան մը միջոց կը տեսնէ իր առջեւ, ոչ ոք աւելի եռանդով պիտի աջակցի իրեն քան նոյն իսկ Պահպանողականները: Սակայն ըսաւ թէ կը վախնայ որ, թէ եւ Արտաքին գործերու նախարարը յաջողի Միաց. Նահանգներու հետ իրաւարարական կարեւոր պայմանագրութիւն մը կնքել, Անգղիոյ նաւատորմին ապագոյն ոեւէ աղքեցութիւն պիտի չկրէ, քանզի Ամերիկայի դէմ չէ որ Անգղիա մարտանաւ կը չինէ, և դեռ չսուեցաւ թէ Եւրոպական ոեւէ տէրութիւն պատրաստ է իրաւարարութեան յանձնել ամէն խնդիր:»

«Միջազգային իրաւարարութեան ընկերակցութեան հացկերոյթը Սըր Էտուըրտ Կրէյի բարեպատեհ աոթի մը տուաւ Անգղիոյ և Ամերիկայի միջեւ ընդհանուր իրաւարարութեան պայմանագրի մը կնքման հարցին վերադառնալու: Եւ նախարարն արդարեւ խոհական լեզուով մը աւելի ճշտել բացատրեց քանի մը կէտերն այն ճառին զոր վերջերս

խօսած էր Երեսի. Ժողովին մէջ: Բացատրութիւնը բարեպատեհ էր և անհրաժեշտ: Ակնարկուած ճառն իրաւամբ համաշխարհական ուշադրութիւն գրաւեց և անձկութեամբ քննուեցաւ շատ տեսակէտներով: Այսպիսի պարագայի մէջ թիւրիմացութիւն կը պատահի բնական ու հասկանալի, եթէ ոչ անխուսափելի կերպով, վասն զի անձկութեամբ կարգադրներ միշտ ուշադիր չեն ըլլար ճշգրիտ բառերուն: Այս անգամ շատ թիւրիմացութիւն եղաւ, որ կարեւոր է, վասն զի կրնայ, եթէ չուղղուի, արդեւ ըլլալ այն գաղափարին իրագործման, որ այնքան ջերմապէս ողջունուեցաւ երկու տէրութիւններուն մէջ միանգամայն: Սըր Էտուըրտ Կրէյ երկու որոշ քանի վրայ խօսեցաւ, որոնք իրարմէ բոլորովին զատ են և պէտք է զատ ըլլան, ընդհանուր իրաւարարութեան պայմանագրութիւն երկու տէրութիւններու և պաշտպանողական գիւնակցութիւն: Առաջինով երկու տէրութիւնները յանձն պիտի առնեն իրաւարարութեան յանձնել ամէն վէճեր որ չեն կրնար բանակցութեամբ լուծուիլ, և երեւք պատերազմի չդիմել: Երկրորդով երկուքէն իւրաքանչիւրը պարտական պիտի ըլլայ միւսին վէճը իրն համարիլ և երրորդի մը հետ պատերազմիլ, եթէ հարկ ըլլայ: Այս երկու պայմանագրութիւններուն ահագին տարբերութիւնը ակնբեր է: Առաջինը պիտի ձգտի խաղաղութիւնը պահպանել և պատերազմի հնարաւորութիւնները սահմանափակել, իսկ երկրորդը թերեւս պիտի ծառայէ աւելցնել զանոնք: Նախագահ Թեֆթ իր վերջին յայտարարութիւններով շեշտեց այս երկու գաղափարներուն առաջինը միայն: Ինչ որ Սըր Էտուըրտ Կրէյ ըսաւ Երեսի. Ժողովին մէջ՝ սա էր թէ առաջինը երկրորդին պիտի առաջնորդէ երկու պայմանագրի ազգերուն մեծագոյն ապահովութեան համար, և հասկցուց, թէ պէտ աղօտ կերպով, թէ թերեւս այս կերպով տիեզերական խաղաղութեան ուղին պիտի պատրաստուի: Այս գաղափարն ունին շատեր ալիզան պատճառներով: Այս է հաւասարապէս Քրիստոնէութեան և ամենազուտ նիւթապաշտութեան գաղափարականը: Եւ բնազդով գործող Քրիստոնէայ թէ նիւթապաշտ մարդոց համար ոչինչ աւելի բնական է քան ոստնուլ միջանկեալ աստիճաններէն և այսպիսի հրապուրիչ չուկէտ մը նետուիլ: ... Բայց պայմանագրութեան մը կնքումը շատ լուրջ գործ է: Երբ կառավարութիւններ իրենց երկիրները իրարու կապեն մեծ կարեւորութիւն ունեցող գրաւոր պայմանագրութիւններով, պարտին մեծ ուշադրութեամբ քննել բառերը և ինկատ առնել կարելիութեամբ

թիւնները : . . . Սըր էտուըրտ Կրէյ ցոյց տուաւ թէ ընդհանուր իրաւարարութեան դաշնագրի մը մէջ թշնամի երրորդ տէրութեան մը վերաբերեալ պայմանի մը ներմուծումը կը վնասէ անոր արդիւնաւորման և թէ դաշնագիրը կնքուելու է առանց յետին միտքի : Կը կարծենք թէ կրնար աւելի յառաջ երթալ և ըսել թէ երրորդ տէրութեան մը նկատմամբ պարտաւորիչ ունէ կարգադրութեան ներմուծում աղետաբեր պիտի ըլլայ դաշնագրին նպատակին և թէ որչափ քիչ խօսուի պաշտպանողական զինակցութեան վրայ, այնչափ աւելի աւելի կ'ըլլայ : Հարկաւ ճշմարիտ է թէ Նախագահ Թէֆթի կողմէ թելադրուածին նման բարեկամական կապերով իրարու միացած երկու երկիրներ նոյն շահը պիտի ունենան խաղաղութեան պահպանման մէջ, նաև բուռն համակրութիւն իրարու նկատմամբ, երբ տէրութեան մը կողմէ յարձակում կրէ իրենցմէ մին : Այս կրնայ կամ չկրնար աւելի որոշ բանի մը առաջնորդել : Սակայն բաւական է մէկ անգամէն մէկ քալ առնել : Ծանր սխալ պիտի ըլլայ չափազանց շատ դործի ձեռնարկել մէկէն : Միաց. Նահանգներու և Միաց. Թագաւորութեան միջեւ ընդհանուր իրաւարարութեան դաշնագրի մը կնքումը շատ մեծ քալ պիտի ըլլայ : Անոր վրայ ըստածները չափազանցութիւն չեն : Մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենայ աշխարհի մնացեալ մասին վրայ : Եւ գործադրելի է : Առանձինն առնուելով երբեք չունի ցնորական հանգամանք : »

ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ Հետեւեալը կը քաջաբանուի ՍՊԱՆԻՈՑ ՄԷՋ. զենք Թայֆի Մատրիտի թղթակցէն. Ոչ-Կաթոլիկներու քաղաքային հնօրեայ գրկումները վերցնելէ և գործադրելէ զատ արքայական հրաման մը որ իր հրաւարական պահուն բնաւ ծանր ընդդիմութեան մը չբախեցաւ, Սինեոր Բանալէյաս իր պաշտօնավարութեան առաջին տարիին մէջ ըրած չէր բան մը որ Կաթոլիկ Եկեղեցիին դիրքին դէմ յարձակում համարուէր : Այսու ամենայնիւ թուէտոյի մայր եկեղեցիին Կրօն. Ժողովը զահաճառն անուանեց Բրիտոսի հաւատքը բնաջինջ ընել սպառնացող վտանգ և Կաթոլիկ Եկեղեցիին բացարձակ և անամօթ հալածանք. Վատիկան ալ մերժեց ի նկատ առնել կրօնական միաբաններու խնդիրը մինչեւ որ կառավարութիւնը չվերահաստատէ Յօդ. Բի աններող իմաստը, որ անոր վերադրուած էր 1876ի արքայական հրամանագրով : Իրօք կարելի է որ Հոմֆր Եկեղեցին լրջօրէն կարծէ թէ զահաճառը Բրիտոսին հաւատքին բնաջնջումը կը նախաձայնէ : Ինչ էր ուրեմն յուզման

նշանակութիւնը : Մէկ մեկնութիւնը սա է թէ յուզումն էր հակայ փորձ մը Սինեոր Բանալէյասի ոյժը չափելու և անոր կանխաւ ցոյց տալու այն ընդդիմութիւնը որ իրեն կ'սպասէ, եթէ աւելի յառաջ տանի իր հակակդերական աշխարհավարութիւնը : Ամէն պարագայի մէջ տարակոյս չկայ թէ յուզումը աւելի երկիւղի արտայայտութիւն էր անոր ապագայ արարքներուն նկատմամբ քան իրական արդիւնք անոր անցեալ արարքներուն :

Որովհետեւ Վատիկան մերժեց ի նկատ առնել կրօնական միաբանութիւններու հարցը ցորքան անիոփոխ մնան Սպանիական կառավարութեան տնօրինութիւնները կրօնական ներդաժառութեան ուղղութեամբ, Վատիկանի Սպանիական դեսպանը Մատրիտ հրաւիրուեցաւ հրահանգներ ընդունիլ և դորձակատար մը թողուեցաւ անոր տեղ : Մինչդեռ կազմակերպեալ բողոքներով ու ցոյցերով կառավարութիւնը ահաբեկելու փորձը չյաջողեցաւ, չափաւորութեան ընդունելի չեշտ մը լսուեցաւ Բատենասի ծրագրին վերաբերեալ վիճաբանութիւններուն մէջ, և այդ ծրագիրը վերջինն էր զոր Բորթեզը պիտի վաւերացնէր Ծննդեան արձակուրդէն առաջ : Պարզ ծրագիր էր այն, կոչուած ըլլալով լոկ արդիւն կրօնական նոր տուններու հաստատումը, մինչեւ որ ամբողջ խնդիրը լուծուի ընկերակցութիւններու օրէնքով մը : Սակայն ներկայացուելով այնպիսի ժամանակ մը, երբ Հոմայ հետ բանակցութիւնները առկա չէին վիճակի մէջ էին տակաւին, ցոյց կու տար թէ կառավարութիւնը հաստատ որոշած է իր աշխարհավարութիւնը ի գործ դնել՝ Վատիկան հաւանի՝ թէ ոչ բան մը զոր եպիսկոպոսները չուտ ըմբռնեցին : Վստահ եմ թէ, ըսաւ Մատրիտի եպիսկոպոսը Ծերակոյտի մէջ, « փոխադարձ յարգանքի և պարտականութիւններու սահմանին մէջ, գործնք Եկեղեցին ունի կառավարութեան հանդէպ և կառավարութիւնը Եկեղեցիին հանդէպ, դժուարին պիտի չըլլայ համաձայնութիւն մը յառաջ բերել հաւասարապէս անհրաժեշտ կրօնի դատին, եկեղեցւոյ խաղաղութեան և երկրին բարգաւաճման » :

Հետաքրքրաշարժ մէկ հանգամանքն ամբողջ կացութեան, որ դիտմամբ կնճռոտուեցաւ՝ հաւատքը իր թշնամիներուն դէմ պաշտպանելու անտեղի կոչերով, սա է որ ամէննալ բաղդատարար հաճամիտ են կրօնական միաբանութիւններու օրինական դիրքը կանոնաւորելու պէտքին նկատմամբ : Ինչպէս անցեալ Դեկտին ցոյց տրուեցաւ Ծերակոյտի մէջ, Սպանիոյ ամէնէն ջերմեանդ Կաթոլիկ Թագաւորներն անգամ դուռնուրեք վարանած են

պաշտպանել պետութեան գերիշխանութիւնը վաճառական միաբանութիւններուն վրայ, 1851ի Սպանիա վատիկանեան զաշնագիրը, որ կ'արտօնէր կրօնական միաբանութիւններու 15ամեայ աքսորէ մը վերադարձը, ինքնին ապացոյց է թէ պետութիւնը իր հեղինակութենէն նշանախեց մը իսկ լքանելու դիտաւորութիւն չունէր այսպիսի խնդիրներու մէջ... Անցեալ Յունիսի վիճակագրութեան մը համաձայն 41,526 միանձնուհի կայ 3,007 վանքի մէջ, և 12,801 միաբան 794 վանքի մէջ, Այս վաճառականներուն 41,507ը Սպանիացի են, միւսները օտար, միանձնուհիներուն ալ 39,241ը Սպանիացի են և 2,345ը օտար:

Արդ այս թիւերը, ինչպէս ցուցուեցաւ Երաւոյտի վիճաբանութիւններուն միջոցին, չեն կրնար չափազանցեալ կոչուիլ: Յուշուեցաւ թէ կրօնական միաբանութիւններու անդամներուն համեմատութիւնը առ իւրաքանչիւր 10,000 բնակիչ 26 է Սպանիոյ մէջ, 52 Պելճիոյ, 30 Անգլիոյ, 29 Գերմանիոյ, 27 Իրլանտայի և 46 Միաց. Նահանգներու մէջ: Բայց խնդիրը այնպիսի թիւի վրայ չէ որչափ արտօնութիւններու և ապահարկութիւններու վրայ: Այս հաստատութիւնները տուրք չեն վճարեր: Մարդիկը գերծ են զինուորական ծառայութենէ և այդ ծառայութեան տեղ սահմանուած 60 Անգլ. ոսկի հատուցանելու հարկէն: . . . Սակայն խնդիրն ուրիշ երեւոյթ մը ունի, որ ուրիշ երաշխաւորութիւն մը ըլլալու է թէ Սինեոր Բանալէյաս զգուշութեամբ ու չափաւորութեամբ պիտի չարժի կրօնական միաբանութիւններու հանդէպ: Պատասխանատու ոչ մէկ պետական անձ կրնայ անգիտանալ ինչ որ պետութիւնը միաբաններուն ու միանձնուհիներուն կը պարտի կրթական գործի մէջ: Պետական դպրոցները շատ գէշ չէնքեր ունին: Շատերը ամբարանոց և ակոռ են: Կրթութիւնը անբաւական է և ուսուցիչները ողորմելի թոշակներ կ'ստանան, Ընդհակառակը կրօնական համայնքներու և մանաւանդ Յիսուսեաններու դպրոցները զմայլելի վարչութեան տակ կը զանուիրն: Արդարեւ կրթութիւն կոչուելու արժանի կրթութիւն կրօնական միաբանութիւններու ձեռամբ միայն կը տրուի: Ինչպէս Սինեոր Բանալէյաս ըսաւ, բարոյական կամ նիւթական զանձ մը չկայ որ կարենայ անոնց լաւ ծառայութիւնը փոխարինել Սպանիոյ մէջ. . . Այսու ամենայնիւ Սինեոր Բանալէյաս, կրօնական միաբանութիւնները պետութեան իրաւասութեան ենթարկելու ջանքերուն մէջ, իրեն թեւ թիկունք ունի երկրին մէջ ստուար մեծամասնութիւն մը, և եկեղեցիին

կը մնայ առաջ անցնիլ ու դիւրացնել համաձայնութիւն մը, որ հաւասարապէս անհրաժեշտ է կրօնի դատին և Սպանիոյ խաղաղութեան ու բարեգաւաճման:

ԽՍՐԱԳՐԱԿԱՆ

Ի՞նչ է ՏԻՊԱՐ ՃԵՆԹԼՄԷՆԸ

Հ. Ս. Պ.

ՀԵՏԵՒԵԱԼՆ է ուղերձ մը որ Կ. պոլսոյ Ե. Բ. Ընկերակցութեան խօսուեցաւ մասնաւոր խնդրանքով:

Կ'զգամ թէ այս նիւթին վրայ խօսիլ հրաւիրելով զիս՝ պատիւ մը կ'ընէք ինծի, վասն զի սովորաբար մարդ այն նիւթին վրայ խօսիլ կը հրաւիրուի զոր գիտէ, կը կարծուի: Դուք բժշկական նիւթի մը վրայ խօսիլ պիտի չհրաւիրէիք փաստաբան մը, ոչ ալ բժիշկ մը պիտի հրաւիրէիք ձեզի տեղեկութիւն տալ երկրագործական նիւթի մը վրայ: Ձեր հրաւերն ուրեմն կը նշանակէ թէ կը կարծէք որ ձեզի խօսողը ճէնթլմէն է, կամ գէթ գիտէ թէ ճէնթլմէնն ի՞նչ է: Եւ հազիւ կարելի է աւելի բարձր մեծարանք մը ընել մէկուն քան ըսել թէ տիպար ճէնթլմէն է ան:

Նախ կէտի մը դարձնեմ ձեր ուշադրութիւնը: Ժէնթլմէն բառը Անգղիերէն է: Ուրիշ լեզուներ Անգղիերէնէ փոխ առին զայն, Բայց բառ մը չի նուիր առանց անոր կարօտ գաղափարի մը կամ բանի մը գոյութեան: Յիսուս տարի առաջ դուք հեռաձայն բառը չունէիք: Բանը գոյութիւն չունէր, և ուստի բառին պէտք չկար: Որովհետեւ ճէնթլմէն բառը նախ Անգղիախօս երկիրներու մէջ գործածուեցաւ, անով յայտնուած գաղափարն առաջ անոնց մէջ գոյութիւն առած ըլլալու է: «Մերանաւոր մարդ», «աղնիւ մարդ», «բարի մարդ» ասացուածներով յայտնուած գաղափարները շատ երկիրներու մէջ գոյութիւն ունին հազարաւոր տարիներէ ի վեր: Բայց ճէնթլմէն բառը ասոնց ամէնէն ալ քիչ մը տարբեր գաղափար կ'արտայայտէ: Եւ կրնանք իրաւամբ պարծիլ որ այդ գաղափարը առաջին անգամ Անգղիախօս երկիրներու մէջ արտայայտուեցաւ:

Բանի մը բաներ կան զորոնք Անգղիախօս ազգերու կը պարտի աշխարհ: Անգղիացիները գացին Ամերիկա և ձեզի ծխախոտ բերին անկէ: Երանի թէ բերած չըլլային, վասն զի իմ կարծիքով աշխարհ աւելի լաւ պիտի ըլլար առանց անոր: Անգղիացիները և Սպանիացիները ձեզի եզիպտացորեն բերին, որ հիմա աշխարհի մեծագոյն բերքն է: Կ'ըսուի: Արդարեւ պատուական նուէր էր այդ:

Բայց աւելի պատուական բաներ ալ տուին անոնք Անգղիոյ և Ամերիկայի միջոցով աշխարհի ընծայեցին բարձրագոյն տիպերը քաղաքային ազատութեան և կառավարութիւններու՝ որոնց մէջ ժողովուրդը կ'իշխէ։ Տուին նաեւ ճէնթլմէնի գաղափարը։

Արդ մեր նիւթին դառնանք և հարցնենք թէ տիպար ճէնթլմէնն ինչ է։ Մարդս ինչ յատկութիւններ ունենալու է այս տիտղոսին արժանանալու համար։ Նախ յիշենք բացասական կողմէն երկու մասնայատկութիւններ։

1. Հարստութիւնը մարդս ճէնթլմէն չընելու հարստութիւնը զօրութիւն է։ Ամերիկա թերեւս իր ընակչութեան նայելով աւելի շատ հարուստ ունի համեմատաբար քան աշխարհի ուրիշ երկրի։ Եւ այդ հարուստները հարկաւ աւելի ազդեցութիւն ունին քան զոր պիտի ունենային, եթէ աղքատ ըլլային, աւելի ազդեցութիւն երբեմն քան զոր հարկ է երկրին լաւագոյն շահերուն համար։ Արդի ձկառման է Մր. Թէֆթի, Մր. Րոզէվելթի և նմաններու առաջնորդութեամբ նուազեցնել այդ ազդեցութիւնը, դէթ քաղաքական խնդիրներու մէջ։ Եւ սակայն, ինչ ալ ըլլայ, հարստութիւնը միշտ պատկառելի զօրութիւն մը պիտի ունենայ, դէթ ընկերային շրջանակներու մէջ։ Բայց ճէնթլմէնութեան հետ առնչութիւն մը չունի այս։ Հարուստ մը կրնայ ճէնթլմէն ըլլալ, կրնայ ալ կոչու մէկն ըլլալ։ Երբ ես աստուածաբանական ուսանող էի, Նիւ Եորքի ամենահարուստ վաճառականներէն մին եկաւ սենեակս և նստաւ խօսակցեցաւ ինծի հետ։ Անոր շարժումներուն մէջ բան մը չկար որ ցոյց տար թէ ինքզինք ինծիէ լաւ կը համարէր։ Եւ երբ մեկնեցաւ, զգացի թէ կատարեալ ճէնթլմէնի մը հետ տեսակցած էի։ (Կարծեմ թէ Րոպէրթ Գոլդէնի նմանակալութեան արդի նախադահը այն մարդուն թոռն է)։ Բայց Նիւ Եորքի մէջ ուրիշ և թերեւս աւելի ալ հարուստ մէկը կար, որ շատ ամօթալի կերպով սպաննուեցաւ և ճէնթլմէնութենէ այնչափ հեռի էր որչափ վայրենի ցեղապետ մը։

2. Ոչ ալ աստիճանը կամ դիրքը ազնուական կ'ընէ մարդը։ Միւստի, գայմազամ, միւթէսարըրֆ և վալի, տեղակալ, հարիւրապետ, գնդապետ և հրամանատար, կոմս, մարքիզ և դուքս, ասոնք ամէնը կրնան ճէնթլմէն ըլլալ, և շատ անգամ են։ Բայց երբեմն չեն, և եթէ են, իրենց աստիճանին կամ դիրքին համար չեն։ Իրաւ է թէ Անգղիոյ մէջ այս բառը երբեմն դիրք ցուցնելու համար կը գործածուի։ Զոր օրինակ, քրիքէթ գնտախաղին մէջ, որ Անգղիացիներու շատ սիրելի է, խաղախումբը

11 հոգիէ կը բաղկանայ, որոնցմէ ոմանք վարձքով կը խաղան և ոմանք՝ ջով հարուստներ՝ զուարճութեան համար միայն։ Ասոնք կը կոչուին «խաղացողներ» և «ճէնթլմէններ»։ Բայց այս սխալ գործածութիւն է։ Կարելի է, թէեւ անհաւանական թերեւս, որ ճշմարիտ ճէնթլմէններ աւելի գտնուին վճարեալ խաղացողներուն մէջ քան անոնց ջով ընկերներուն մէջ։ Վասն զի ճէնթլմէն բառը վիճակ չցուցնէր, այլ նկարագիր։ Ոչ ոք ճէնթլմէն կը ծնի։ Կրնայ մէկը «քերանն արծաթ դգալով» ծնիլ, ինչպէս կ'ըսենք երբեմն, այսինքն հարստութեան ժառանգորդ։ Կրնայ դքսութեան մը ժառանգորդ ծնիլ, կամ նոյն իսկ թագաւոր ծնիլ։ Սպանիոյ Ալֆոնսո թագաւորին նման։ Բայց լոկ այդ անբաւական է մէկը ճէնթլմէն ընելու համար։ Ճէնթլմէնութիւնը կախում ունի մարդուն մէջ գտնուող բանէ մը և ոչ թէ անոր վիճակէն կամ շրջավայրէն։ Մարդ մը ճէնթլմէն ընողը իր խկութիւնն է և ոչ թէ ունեցածը։

Արդ անցնինք դրական կողմին։ Նուազ կարեւորներէն սկսելով կ'ըսենք

1. Թէ ճէնթլմէնը կը ջանայ արտաքին փայլ մը ունենալ։ Կը համակերպի մարդկային ընկերութեան կանոններուն, ցորչափ անվնաս են անոնք։ Զոր օրինակ, ուր որ անքաղաքավարութիւն կը համարուի կերակուրը դանակով բերան տանիլ փոխանակ պատառաքաղով տանելու, կամ զխարկ չհանելով նստիլ տան մէջ, ճէնթլմէնը կը յարգէ բարեկամութեան այդ գաղափարները։ Այդպիսի բաներու մէջ պարտական ենք ճանչնալ սովորութիւններու և գաղափարներու տարբերութիւնը։ Նախնի Բարեկամները սկզբունքով հակառակ էին ուրիշ մարդու առջեւ զխարկ հանելու սովորութեան, և Ուիլլեմ ֆէն իր զխարկը չէր հաներ թագաւորին առջեւ ու անկիրթ չէր համարուել։ Մեր թուրք բարեկամներն ալ ընդհանրապէս իրենց ֆէսը չեն հաներ, և ոչ ոք իր միտքէն կ'անցնէ ջննդատել զանոնք, վասն զի իրենց բարեկամութեան կանոններն ունին և կը յարգեն զանոնք նոյնքան խնամքով որքան Եւրոպացիները կը յարգեն իրենցները։ Այսու ամենայնիւ ճէնթլմէնը, բացառիկ պարագաներն ի բաց առեալ, սա խօսքին համաձայն կը շարժի թէ «երբ Հոռոմայեցիներու հետ էք, Հոռոմայեցիներու պէս շարժեցէք»։ Եթէ թիւր կամ յիմար բաներ չեն ընել անոնք։ Զեմ ուղեր ըսել թէ նորածնուած թեան ծայրայնութիւններուն և ամէն նոր գաղափարի համաձայն կ'ընթանայ, այլ թէ զինք անմշակ ու բիրտ երեւցնող ամէն ընթացքէ կը խորշի։

զօթքներուն, այսինքն ոչ թէ միայն սորվիլ անոնց բովանդակութիւնը, բայց անոնց ողին զգալ մեր սիրտերուն մէջ: Կարգալէ կարգալու մէջ այնչափ տարբերութիւն կայ որչափ աղօթելէ աղօթելու մէջ: Եւ ինչպէս որ ոչ ոք լաւ աղօթած կ'ըլլայ եթէ շարունակաբար և ամէն օր չաղօթէ, նոյնպէս ալ ոչ ոք Սբ. Գիրքը օգտուելու աստիճան կարգացած կ'ըլլայ եթէ ամէն օր և շարունակաբար չկարդայ զայն: Այսպէս մեր օրհնեալ Տէրոջ հետ խօսակցելով, Անոր գործերուն և կեանքին նայելով, Անոր աստուածային խօսքերը մտիկ ընելով, Անոր երկնաւոր ուսուցումները սորվելով, դատապարտեալին մասին ըրած սարսափի նկարագրութիւնները լսելով, արդարին վայելելիք փառքին վրայ Անոր բացատրութիւնները իմանալով, կը գտնենք որ սիրտերնիս անօթի ու ծարաւի եղած է արդարութեան համար: Երանի՜ անոնց որ Աստուծոյ Որդիին աշխարհի վրայ մեղաւորները դարձի բերելը և ինկածները Աստուծոյ առաջնորդելը տեսան: Անոնցմէ ետքը մեզի ալ երանի, որ մենք ալ Անոր խօսքերը, վարդապետութիւնները, գործերը, հրաշքները՝ որ Հրեաներն ու հեթանոսները մարտիրոսութեան սիրաշահեցաւ, ունինք դեռ պահուած մեզի համար, և անոնց միջոցով պիտի լեցունք նոյն երկնային լոյսով և պիտի առաջնորդուինք նոյն փառքին:

ԿԱՐԵԼԻ է կարգալ ուրիշ գիրքեր և անոնցմէ ուսանել շատ օգտակար կրնան ըլլալ մեզի: Բայց Աստուծոյ Գիրքը պէտք է կարգանք և կարգանք զայն խոնարհութիւնով, յարգանքով, եռանդագին, շարունակ, եթէ կ'ուզենք շատ բան տեսնել Քրիստոսէ: Եթէ դուք Ձիւնացի Կորսնի, որ իր և ուրիշ դարերու ազնիւ Քրիստոնեաներէն մէկն է, կեանքը կարգացած էք՝ տեսած ըլլալու էք որ այդ հիւանալի կեանքին զաւտիքը հոն էր որ ան ամէն օր երկար ժամեր կու տար Սբ. Գիրքը ուսումնասիրելու: Ան Սուտանի մէջ եղած ատեն շատ գիրքեր ունէր, բայց անոնց մասին սապէս խօսած է, «Ես բոլոր գիրքերէս կրնամ բաժնուիլ բացի Սբ. Գիրքէս և Համաբարբառէս, քանի որ անոնք կը բովանդակեն էական ծանօթութիւնները»:

ՈՎ լոյսի ու կեանքի Հայր, շնորհակալ ենք Բեզմէ այն ամէն բաներուն համար որ չեն մեռնիր: Քու օրհնեալ աշխարհիդ վրայ ամէն տեղ հաւատքի աչքերով Քու յարութեանդ զօրութիւնը կը տեսնենք, և անմահին, յաւիտեանականին ու անտեսանելիին նշոյլները կը նշմարենք: Ով Դուն որ առաւօտը արեւի լոյսով կը պայծառացնես, և գիշերը կը զեղեցկացնես աստղերու լոյսով, ուրախ

ենք որ Քու մէջդ խաւար չկայ բնաւ, Լուսաւորէ մեր սիրտերը, որոնք ընկճուած են մարմինին մարմաջներով, և խրախուսէ որ ուրախ ըլլանք Քու երեսիդ գեղեցկութիւնով և այն յաղթանակով որով յաղթեցիր մահը, և Քու զօրութեանդ քաղցրութիւնով փրկէ մեզ մեր վերջին թշնամիէն ալ: Բեզի կը հաւատանք, որովհետեւ Դուն յաւիտեանական ես: Օգնէ նաեւ մեզի որ մենք մեզի ալ հաւատանք, որովհետեւ Քու պատկերովդ ստեղծուած ենք: Օրհնեալ ես Դուն, ով լոյսի ու կեանքի Աստուած: Ամէն:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՈՉ ՈՔ ԽՕՍԵՏԱԻ

ՄԵՆՔ քաջասրտութիւնը և լուակացութիւնը նկարագրի ամէնէն բարձր մէկ զիծը կը նկատենք: Քաջասրտութիւնը յաճախ երեւան կու գայ երբ բան մը պէտք է ըլլայ ու փութով ըլլայ, բայց լուակացութիւնը՝ թէեւ ոչ այնչափ ցայտուն յատկութիւն մը՝ յաճախ ազնիւ ընտանիքի վերաբերող և զարգացեալ մարդերու և կիներու վրայ կը տեսնուի: Նուազ ուսեալ մարդերու համար կ'ըսենք, «Անոնք բոլոր զիտցածնին ու աւելին ալ կը խօսին»:

Բանի մը ամիս առաջ Ովիւնոսի վրայ բանող չողհնաւ մը իր մէջի երեք հազար ճամբորդներով Նիւ Եորքէ երեք օրուան ճամբայ հեռացած էր Լիվըրփուլ երթալու համար, երբ գլխաւոր մեքենավարը շտեմարաններէ մէկուն մէջ հրդեհի սկզբը նաւորութիւն մը նշմարեց: Կրակը մարելու գործը անմիջապէս սկսիլ կարելի չէր: Ամբարանոցի կախադուռները գոցուեցան և կնքուեցան որ անօթի բոցերը զօրացնելու համար քիչ մը իսկ օդ ներս չթողուէր: Ներսը չողի կը տրուէր, և ծուխը դուրս կը քաշուէր: Եւ երբ տաքութիւնը աւելցաւ՝ մեծքանակ ածխային թթու տրուեցաւ: Այդ կերպով օդափոխիչ խողովակներու ջերմութեան աստիճանը կրցան իջեցնել: Միեւնոյն ատեն հրդեհին տեսնուելու ատենը սա հրամանը տրուած էր: «Բոլոր պաշտօնեաներուն, նաւազներուն, մինչեւ իսկ սպասաւորներուն և սպասուհիներուն հրդեհ իմաց տուէք, բայց արկածին մասին որեւէ ճամբորդի բառ մը իսկ մի խօսիք»:

Այսպէս օրերը, զանազաօրէն, մտահոգ ու լուռ անցան նախ իրոք պաշտօնեաներուն և նաւազներուն համար, իսկ ճամբորդներուն համար շատ հաճելի կերպով:

Քսան սպասուհիները՝ հակառակ կրկնելու վտանգի պահուն պաղարիւնութիւն պահելու տկարութեան՝ իրենց գործերը շարունակեցին առանց վրդովումի նշաններու։ Ամէն մէկը կրկնապէս կ'աշխատէին ընկերութեան պաշտօնեաներէն ոչ ոք պառկելու համար հանուեցաւ հինգ դիշեր։ Առաջին մեքենա վարը և նաւապետը այդ հինգ օրերուն մէջ երկու ժամ միայն քնացան։

Երբ Լիվերփուլի նաւակայքը հասան՝ դեռ մինչեւ այն ատեն դադարիչքը պահուած էր։ Ճամբորդներէն ոչ մէկը վտանգին մասին խորհած իսկ չէր։ Ոչ մէկ ջղային կին հիւանդացած էր վտանգը հասկընալով։ Ոչ մէկ պզտիկ իր զուարթութենէն բան մը պակսեցուցած էր՝ մինչ հրէշ բոցը կ'ուռէր նաւին սիրտը։

Երբ նաւին մէջի վերջին ճամբորդը ելած էր ու վերջին բեռը պարպուած, ամբարանոցը բանալու ատենը եկաւ։ Կափարիչը վերցուեցաւ և բոցերը ահաւոր որոտումով մը կամրջակէն իսկ վեր բարձրացան։ Բայց Լիվերփուլի հրշէջ ընկերութիւնը քիչ ժամանակի մէջ կրցաւ մարել հրդեհը։ Մեծ նաւը և անոր կազմածը կրցան տուկալ կրակին։ Նաւին էրիկ մարդ և կին բոլոր պաշտօնէութիւնը, նաւաւներ և սպասաւորներ, անոր պողպատին չափ հաստատուն կեցան այդ արկածին պահուն։ Բայց նորէն երբ մէկը զանոնք զովելու ըլլայ իրենց այդ հիւանդի քաջասրտութեան և լռակացութեան համար՝ անոնք սանկ Անգլիական պաղարիւնութիւնով մը կը մերժեն, ըսելով, «Օ՛, այդ մեր պարտականութիւնն էր»։

ՇԻՔԱԿՈՅԻ ՊԱՆԴՈՒՆԵՐԸ ՍԲ. ԳԻՐՔԻՆ ԱՂԵԿ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ Կ'ԸՆԵՆ

ԱՆՅԵԱԼ տարուան վերջին օրը Շիքակոյի ամէնէն մեծ պանդոկներուն սենեակները 6,000 Սբ. Գիրքի բաշխումը գրեթէ բոլոր քաղաքին ուշադրութիւնը գրաւեց։ Քաղաքին բաղդատմամբ պզտիկ պանդոկներուն ալ 6,000 եւս պիտի բաշխուի մօտեքս։ Այս ձեռնարկը կազմակերպուած է «Գէդէոններու, Բրիստոնեայ ճամբորդներու համար հոգացող ծանօթ կազմակերպութեան, կողմէ. և անոնց Շիքակոյի մէջ այս իրադարձածը բոլոր Ամերիկայի համար իրենց ծրագիրն է։ Որովհետեւ անոնք կ'աշխատին որ Ամերիկայի մէջ ճամբորդող որեւէ անձ, երբ պանդոկ մը իջնայ, ամէն գիշեր քնանալէ առաջ Սբ. Գիրքի ընթերցումին համար պատրաստ գիրք մը գտնէ իր վարձած սենեակին մէջ։ Շիքակոյի մէջ հազար հոգի արձանագրուեցան «Գէդէոններու Սբ. Գիրքը բաշխե-

լու գործին օժանդակելու համար։ Անոնք Տր. Ճոն Թրոմթի Սթոնէ և ուրիշներէ ներշնչող ուղերձներ լսելէ ետքը իրենց առաքելութեան ելան Ընկերութեան շէնքէն սկսելով, Հազար օրինակ բաշխեցին պանդոկի մը, 600՝ ուրիշի մը, 400՝ ուրիշի մը, 360՝ ուրիշի մը, և նուազ օրինակներ աւելի պզտիկ պանդոկներու, Հազար երկու պանդոկներ մերժեցին ընդունիլ արուած գիրքերը։ Միւս բոլոր պանդոկներու վարիչները սիրով աջակցեցան գիրքերը սենեակներու մէջ յարմար տեղեր դնելու գործին։ Սբ. Գիրքը կրողներու փողոցներուն մէջ ջէն քայլել, և անոնց տարբեր պանդոկներու մէջ հետգհետէ երեւումը քաղաքին մէջ ամէն տեղ բաւական եռանդ արթնցուց։ Ու. Ի. Հէնտըրսըն, «Գէդէոններու ընդհանուր քարտուղարը, կ'ըսէ թէ մինչեւ այդ թուականը 60,000 սենեակներու Աստուծոյ Խօսքը բաշխուած է և շատ կը յուսայ թէ այս մեծ ձեռնարկը շատ չանցած՝ յաջող արդիւնք պիտի տայ։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՎԻՐԱՅՈՒԺԱԿԱՆ ՀՐԱՇՔՆԵՐ

Մ. ՄԵՆԱԵԱՆ

(Ընդհ. Տեսուչ Միաց. Ընկ. Կրօնայ. Շրջանային Վարժարանաց)

Իբր երկու տարի առաջ երախայ մը ծնաւ Նիւ Եորքի մէջ, որ արիւնահոսութեան հազուադէպ ու խիստ վտանգաւոր ախտին ենթակայ էր։ Ամենամեծ համեմատութեամբ մահացու և դարմանումը դժուար այս ախտին ենթարկուած մանկան ըթէն, բերնէն, աղիքներէն ու մարմնոյ ուրիշ մասերէն արիւն կը հոսէր։ Երախային հայրը ճարտար բժիշկ մը ըլլալով և մի քանի նշանաւոր բժիշկ ալ դռնուելով միեւնոյն գերդաստանի անդամներուն մէջ, բժշկական ամէն կարելի միջոց գործադրուեցաւ դադրեցնելու արիւնահոսութիւնը որ մանկան կեանքը կը սպառէր։ Ապարդիւն մնացին բոլոր այս ջանքեր։ Երեք օրուան արիւնահոսութենէ մը վերջ երախան գրեթէ անարիւն ու անկենդան մահուան կը մօտենար ժամէ ժամ։

Ճակատագրական այս պահուն՝ հայրը զլիք Բաքթէլըեան Հաստատութեան համբաւաւոր մասնագէտներէն Տր. Ալէքսիս Քարլլի, որուն կատարած հրաշալի դարմանումը այնքան կենդանի գոյներով ներկայացուած է Աստուծոյ մէջ՝ նշանաւոր բժիշկներու, վիրաբույժներու և մասնագէտ փորձարկուներու օժանդակութեամբ պատրաստուած յօդուածով մը, որմէ կ'առաջնորդուինք ներկայ գրութեան մէջ։

Տր. Քարլլ՝ հայրը պառկեցուց երախային քո-

վրկը, բացառ հօր բազկին մէկ երակը ու երախա-
յին ալ սրունքի մէկ երակը և իրարու կարեց զա-
նոնք, հօրը սրտին ամէն մէկ բաբախմանը հետ
թարմ արեան հոսանք մը կը մտնէր փոքրիկին ե-
րակաց մէջ։ Շուտով մեխակազոյն երեւոյթ մը
ստացաւ երախային գունաթափ մորթը, արեւնա-
հոսութիւնը դադարեցաւ, վայրկեանէ վայրկեան վե-
րակներդանութեան նշաններն աւելցան։ Քանի մը
վայրկեան յետոյ խզուեցաւ հօր ու երախային շըր-
ջանառական դրութեանց միջեւ հաստատուած ար-
ուեստական միութիւնը։ Մանկիկը, կատարելապէս
առողջացած ու կայտառ, սկսաւ լալ սնունդի հա-
մար։

Այնքան կատարեալ էր ու արագ այս փոխա-
կերպութիւնը որ խոր ազդեցութիւն թողուց
բոլոր հանդէսատեսներուն վրայ։ «Մահուան ճի-
րաններէն ազատուած» բացատրութիւնը շատ ճիշդ
պիտի ըլլար գործածել այս պարագային, քանի որ
հազիւ շնչելու կարող և արիւնհոգուրկ ու գրեթէ
անկենդան մանկիկը, մէկ ժամ չանցած՝ ստացաւ
կատարելապէս առողջ վիճակ մը և այժմ կ'ապրի
առողջ ու կայտառ։

Վերաբուժական նշանակալից հրաշք մըն է այս։
Վաղուց փորձեր եղած են անձի մը արիւնը փո-
խանցել ուրիշի մը երակաց մէջ, բայց ասոնց և ոչ
մին յաջողած է կատարելապէս։ Փոքրիկ խողովակ
մը կը գործածուէր երկու անձանց երակներու ծայ-
րերն հաղորդակցութեան դնելու նպատակաւ, և
մեթոտը միշտ վտանգ կը սպառնար արեան թաճ-
րացած դոնդողներ կազմելու խողովակին ծայրերը,
որոնք չըջարեւութեան մէջ մանեւել կը գետնդ-
ուին ուղեղին, սրտին կամ թոքերուն մէջ ու մահ
կը պատճառեն։ Այս վտանգին պատճառաւ վիրա-
բոյժներ փորձեցին փոխարկելի արիւնը դուրսը ա-
մանի մը մէջ քաշել նախ, լաւ մը զարնել որ այդ
թանձրացող մասը զատուի և մնացեալ չիճուկը
ներարկել հիւանդին երակաց մէջ։ Այս մեթոտն ալ
յաճախ անյաջողութեան մատնուած ըլլալով՝ շատ
վիրաբոյժներ լքած էին ալիւս արիւն փոխարկե-
լու իրենց ջանքերը։

Նախորդ հինգ տարիներու ընթացքին, սակայն,
Տր. Քարըլ Բաքֆէլդրեան Հաստատութեան ուրիշ
մասնագէտներու օժանդակութեամբ՝ հնարեց բուն
խկ երակներն իրարու միացնելու մեթոտը։ Ե-
րակներուն ներքնագոյն մաշկերն իրարու կը կա-
րէ ասեղով ու դերձանով, այնպէս որ արեան հո-
սանքը խորտուրտ աւելցնուի չի հանդիպիր ու
առանց թանձրացման կը մտնէ միւս անձին ար-
եան շրջաբերութեան մէջ։ Հակահեխականներու

միջոցաւ կ'արգիլէ որեւէ մանրէի մուտքը արեան
մէջ և կատարեալ յաջողութեամբ կը միացնէ եր-
կու երակներ՝ ժամանակաւոր կերպով կամ տեւա-
կանօրէն։ Յարդ հարիւրաւոր կեանքեր փրկուած
են այս գիւտին շնորհիւ։

Վերը ներկայացուած գործողութիւնը շատ պարզ
ու դիւրին բան մը կրնայ երեւիլ շատերուն, բայց
վիրաբուժական ամենամեծ ճարտարութիւն կը պա-
հանջէ ան։ Շուներու և ուրիշ կենդանեաց վրայ
կատարուած աշխատալից ու երկարատեւ փորձա-
րութեանց արդիւնքն է վիրաբուժական այս հրաշ-
քը, որ կը խոստանայ մեծ օրհնութիւն մը ըլլալ
մարդկութեան համար։ Տր. Քարըլ յաջողած է ոչ
միայն երակներ կարել իրարու, այլ նաեւ երակ-
ներու կտորներ հանել դուրս, լուանալ զանոնք,
ատեն մը կենդանիին մարմնէն դուրս պահել զա-
նոնք ու յետոյ տեղերնին դնել կրկին։ Յաջողած է
նաեւ կենդանիի մը երակներուն մէկ մասը փոխա-
նակել ուրիշ կենդանիի մը նոյն մասին հետ, ա-
ռանց խանդարելու անոնց առողջութիւնը կամ
վտանգելու անոնց կեանքը։ Նախընթաց 30 տա-
րիներու ընթացքին աւելի մեծ յառաջդիմութիւն-
ներ ունեցաւ վիրաբուժական արհեստը քան որ
կրցած էր ունենալ անցեալ ամբողջ 30 դարերու
ընթացքին։

Անզգայացուցիչ դեղերու գործածութիւնը ա-
ռաջին մեծ քայլն է վիրաբուժական արդի յառաջ-
դիմութեանց։ Որովհետեւ անկարելի է արթուն
հիւանդի մը մարմնոյն վրայ կատարել վիրաբուժա-
կան ծանր գործողութիւններ։ Թէ՛ հիւանդը չկըր-
նար ցաւին դիմանալ և թէ՛ անխուսափելիօրէն
չարժեղով կը խանդարէ փափուկ գործողութիւն-
ները։

Բայց վիրաբոյժը դարձեալ ահագին խոչընդոտ
մը ունէր իր առջեւ։ Դրեթէ ամէն վէրք, արկածով
ընդունուած ըլլար վիրաբուժին դանակին ներ-
քեւ, կը թարախոտէր։ Խիստ յաճախ հիւանդը կը
մեռնէր այս թարախոտման և արեան թունաւոր-
ման պատճառաւ։ Այնչափ յաճախադէպ էին վիրա-
բուժական գործողութեանց պատճառած մահերն
որ Անզղիացի նշանաւոր վիրաբոյժ մը յայտարարեց
թէ լաւագոյն պիտի ըլլար անձի մը սրունքը, օրի-
նակի համար, ամբողջովին հանել մարմնէն քան թէ
ենթարկել վիրաբուժական վտանգաւոր գործողու-
թեան։

Պակտերիաներու մասին ոչինչ գիտէին մար-
դիկ այդ ատեններ, բայց Բասթէօտի նշանաւոր հե-
տախուզութիւններն և Լիսթերի փորձարկութիւն-
ներ վճռականօրէն ապացուցին թէ մանրէ կամ

ճըրմ կոչուած պարզ աչքով անտեսանելի կենսա-
ւորներ էին որ կը պատճառէին վերքերու թարա-
խոտումն ու արեան թունաւորում, թէ կարելի էր
հականերխական նիւթերու միջոցաւ ջնջել այս ճըր-
մերը հիւանդին վիրաւոր մորթին վրայ ու նոյն իսկ
շրջակայ օդին մէջ և թէ այսպիսի նախազգուշու-
թիւններով կատարուած վիրաբուժական գործո-
ղութիւններ կատարելապէս զերծ կը պահէին վեր-
քը թարախումէ և արեան թունաւորումէ։ Վիրա-
բուժական հրաշալի յառաջդիմութիւններն կարելի
ընծայող երկրորդ ամենանշանաւոր քայլն եղաւ ա-
պանեխումի դրութեան կիրարկումը, որուն շնոր-
հիւ հազարաւոր կեանքեր կը փրկուէին ամէն տարի
որոնք զոհ պիտի երթային ակտաթէտ պակտէրիա-
ներու իրենց մարմնոյն վրայ բացուած վերքին մէ-
ջէն արեան թունաւորում պատճառող մահացու
ազդեցութեանց։

Ապանեխում օդի կամ սենեակի մը մէջ վի-
րաբուժական գործողութիւններ կատարելու այս
անգնահատելի առանձնաշնորհումը, նախապէս ա-
նեքեւակայելի յառաջդիմութեանց ասպարէզ մը
բացաւ վիրաբուժութեան առջեւ։ Մինչդեռ առաջ
վիրաբոյժ մը չէր համարձակեր մարդու մը փորը
ձեղքել բանալ, վախնալով անխուսափելի արեան
թունաւորում պատճառելէ, և դաշոյնը կամ գըն-
դակը արդէն փորը մտած անձերու վրայ միայն կը
համարձակէր իր դանակը գործածել, այսօր չլա-
րանիր ամենափափուկ վիրաբուժական գործողու-
թիւններ կատարել նոյն իսկ ուղեղին, սրտին և
թոքերուն վրայ։

Վիրաբուժական արդի հսկայ յառաջդիմութեանց
երրորդ էական գործօնն հանդիսացան կենդանիներ-
ու վրայ կատարուած փորձարկութիւններ։ Անըզ-
գայացուցիչ դեղերու միջոցաւ անասունները թրմ-
րեցնելով և ապանեխականներու միջոցաւ ալ ախ-
տածին մանրէներու դէմ զանոնք պաշտպանելով՝
վիրաբոյժը կրնայ այսօր ամէն տեսակ փորձեր կա-
տարել անոնց վրայ, փորձարկութեանց ենթար-
կուած այսպիսի անասուններու շնորհիւ է որ մարդ-
կութիւնը ձեռք բերած է վիրաբուժական ամենա-
փափուկ գործողութիւններ կատարելու համար
պահանջուած ամէն ծանօթութիւններն։

Արեան մանր երակներուն վնասուած մէկ մասը
կրնանք այժմ կտրել հանել ու տեղը մնացած եր-
կու ծայրերը քաշելով երկնցնել ու իրարու հետ
կարել։ Նախապէս վիրաբոյժներ կտրուած երկու
ծայրերը չէին կրնար իրարու կարել, այլ իւրաքան-
չիւրին ծայրը կը կապէին՝ որով արեան շրջառու-
թիւնը կը դադրէր այդ երակին, ու երբեմն կը պա-

տահէր որ գործելէ բոլորովին կը դադրէր այն ան-
դամը, որուն արիւնը խզուած երակին միջոցաւ
կը հայթայթուէր։

Որչափ ալ զարմանալի երեւին փոքր երակնե-
րու վրայ կատարուած այսպիսի վիրաբուժական
գործողութիւններ, շատ աւելի ապացուցիչ են
անոնք որ բուն իսկ սրտին ու անկէ ծագում
առնող մեծ երակաց վրայ սկսած են կատար-
ուիլ։ Դարերէ ի վեր կը կարծուէր թէ սրտին
հասած վնաս մը մահացու էր հարկաւորապէս, ու
ոչ մէկ վիրաբոյժ վայրկեան մը իսկ մտքէն չէր
անցնէր գործողութիւն կատարել մարդկային սր-
տին վրայ։ Սրտի բաբախման ընդհատումը և կամ
արեան շրջառութեան ընդմիջումը սրտէն դէպի
թոքերն՝ մահացու կը նկատուէր միշտ։ Մինչեւ
վերջերս կուրծքը բանալով ներքնակողմի վանդա-
կին մէջ իսկ գործողութիւն կատարելն անապահով
կը նկատուէր, որովհետեւ այդ բացուածքէն ներս
խուժող օդը կը խանգարէր թոքային շնչողական
շարժումներն և արեան օդաւորումը։ Ամենաճար-
տար հնարքներու միջոցաւ կարելի եղած է այժմ
խոզովակի մը միջոցաւ արուեստական շնչողու-
թիւն յառաջ բերելով արեան մաքրագործումը շա-
րունակել, առանց կուրծքի շարժելուն։ Աւելի քան
հարիւր վիրաբուժական յաջող գործողութիւններ
կատարուած են ցարդ բուն իսկ սրտի վէրքերուն
վրայ՝ Եւրոպայի ու Ամերիկայի մէջ։ Տասնեակ մը
տարիներ առաջ մարդիկ չէին երազեր թէ պիտի
կրնան վիրաբուժական դանակը խաղցնել բուն իսկ
սրտին վրայ, առանց մահացու հետեւանքի։

Աւելի ապացուցիչ են կենդանիներու վրայ կա-
տարուած կարգ մը նորագոյն փորձեր որ կը ցու-
ցընեն թէ կարելի է առնել մը դադրեցնել սրտին
բաբախումը, ձեռնել զայն, շարժել ասդին անդին
և յետոյ թողուլ որ իր պաշտօնը շարունակէ, ա-
ռանց մահ պատճառելու։ Արդարեւ ապացուց-
ուած է թէ անասունի կամ մարդու սիրտ մը, որ
բոլորովին կտրուած դուրս հանուած է, կրնայ իր
բաբախումը վերսկսել քանի մը ժամ վերջ ու շա-
րունակել բաւական ատեն։ Աղային լուծոյթի մը
ներարկմամբ և արուեստական շնչողութիւն յա-
ռաջ բերելով՝ քանի մը վայրկեանէ ի վեր սրտի
բաբախումը դադրած անձանց կեանքը վերադար-
ձնել կարելի եղած է։ Տասնեակէ մը աւելի մար-
դիկ կ'ապրին այսօր, որոնց սրտի բաբախումներն
բոլորովին դադրեցան քլորոֆորմի ազդեցութեամբ
և որոնք ապահովաբար մեռած էին բառին սովոր-
ւական իմաստով, բայց որոնց կեանք շնորհուեցաւ
սրտի բաբախումներն վերադարձնող լուծոյթին

ներարկմամբ ու արուեստական չնչողութեամբ։ Մեծապէս նշանակալից է այս արդիւնքը, որովհետեւ կարելիութիւն ցոյց կու տայ վերակենդանացնելու այն անձերն որոնց սիրտը բարախելէ ու թոքերն ալ չնչելէ զաղրած են որեւէ պատճառաւ, ինչպէս նաեւ սիրտը բաւական ատեն բաբախելէ ու շարժելէ կեցնելու բոլորովին՝ վիրաբուժական ամենափափուկ գործողութեաններ կատարել կամ բենալու համար անոր վրայ։

Ուղեղին և ջիղերուն վրայ եւս նոյնքան ապշեցուցիչ գործողութիւններ կատարուած են որքան սրտին ու երակաց։ Զիղերն ալ երակաց նման յաճախ արկածներով կամ վիրաբուժական գործողութեանց առթիւ կը կտրատուին ու կը խզուին։ Սրունքին ու բազկաց ջիղերը ամէնէն աւելի են թակայ են այսպիսի վնասներու, որոնց արդիւնքը կ'ըլլայ ջիղը կտրուած սրունքին կամ բազկին անդամաւնութիւնը։

Վիրաբույժը կրնայ այսօր ջղի մը խզուած երկու ծայրերն իրարու կարել, քաշել երկարաձգելով զանոնք՝ եթէ հարկ ըլլայ ծայրերն կցելու համար։ Աստիճանաբար ջղային նոր նիւթերով կը վերաշինուի կտրուած այս մասը ու կը վերսկսի իր պաշտօնը կատարել։ Եթէ այնչափ վնասուած է ջիղ մը որ անկարելի է իր երկու անվնաս ծայրերը բերել իրարու միացնել, ճարտարահմար ուրիշ միջոցի մը սկսած են դիմել վիրաբույժներ։ Վնասուած ջղին ամենամօտը գտնուող ուրիշ մեծկակ ջիղ մը երկուքի կը ճեղքուի երկայնքէն ու բաժնուած մէկ մասը կը թողուի շարունակել ամբողջ ջղին պաշտօնը, իսկ միւս մասը կը կտրուի վնասուած ջղին հետ որպէս զի կտրողացնէ զայն իր պաշտօնը վերսկսիլ։

Կենդանիներու վրայ կատարուած փորձարկութիւններու շնորհիւ ձեռք բերուեցան այս յաջողութիւններ ու յետոյ կիրարկուեցան նաեւ մարդոց վրայ։ Նոյնպիսի փորձարկութիւններով ճշդիւ զըտնուեցան նաեւ զանազան շարժիչ ջիղերու բուն կեդրոնի կէտերը ուղեղին մէջ։ Այնպէս որ ուղեղին վրայ գործողութիւններ կատարելու խնդիրը մեծապէս դիւրացաւ։ Օրինակի համար, մարդու մը այսինչ մատը կամ սրունքին մէկ մասը և կամ գէմքին որոշ մէկ գաւառը անդամաւնութեան նշաններ ցոյց կու տայ։ Կամ թերեւս մարմնոյ այդ մասերն կառավարող ջիղերը կը թերանան իրենց պաշտօններուն մէջ։ Վիրաբույժը ճշդիւ գիտնալով մարմնոյ այդ որոշ մասերու շարժումներն կառավարող ուղեղային կեդրոններն, կրնայ զանկը ճիշդ այդ կէտին վրայ բռնալ ու հոն գտած ուռոյցը

կտրել հանել կամ արեան թանձրացած մէկ կոշտը վերցնել և դարձեալ փակել զանկը։ Առանց ուղեղային շարժիչ կեդրոններու մասին այսպիսի մանրակրկիտ ծանօթութեան մը՝ անկարելի պիտի դառնային այս կարգի գործողութիւններ։

Փորոտեաց գործարաններուն մէջ վիրաբույժը այսօր ամէնէն բազմաթիւ մեծագործութիւնները կը կատարէ, մինչդեռ ապանեխականներու ներմուծումէն առաջ հիւանդը ստոյգ մահէ փրկելու աստիճան ծանրակշիռ պարագայից մէջ միայն կը համարձակէր փորոտեաց վրայ գործողութեան ձեռնարկել։ Մարդոց աղեաց Էֆէֆէֆէ կոչուած անպէտ ու վնասակար մասը շատ դիւրաւ կրնան կըտրել հանել, երբ ժամանակին կատարուի գործողութիւնը և մերձակայ հիւսուածներուն փոխանցուած չըլլայ ախտաւորումը։ Աղիքներու կամ ստամոքսի որեւէ վնասուած մէկ մասը կրնան այժմ կըտրել հանել ու առողջ մասերն կրկին կարել իրարու։ Գտնուած է թէ մարդու մը ամբողջ աղեաց կէսը և կամ ամբողջ ստամոքսը կրնայ կտրուիլ դուրս հանուիլ, ու մնացեալ մասերը պիտի կրնան մարսողութեան գործը կատարել և առողջութիւնը պահպանել։ Ամբողջ ստամոքսը կտրուելու հանուելու պարագային աղիքը ուղղակի կը կցուի ըստուղին, որ յաջողութեամբ կը կատարէ ոտամոքսին պաշտօնը։ Աղիքի որեւէ մաս երբ վնասուի կամ ախտաւորի, վիրաբույժը կրնայ այսօր կտրել ճեղքուած կամ պատուած մասերն, կտրել հանել ախտաւոր մասերն ու միացնել առողջ մնացած տեղերը, և նոյն իսկ ամբողջ աղեաց կէսը կտրուած դուրս հանուած է մարմնէն՝ առանց յետոյ որեւէ անհանգստութիւն պատճառելու ենթակային։ Նոյնը՝ երկկամանց մասին։ Ամբողջ երկկամունքը հանուած է մարդու մարմնէն, առանց վնասելու անոր կենաց։

Վերը ներկայացուած վիրաբուժական գործողութիւններ բազդատաբար հազուադէպ են, բայց ամէն օր հարիւրաւոր սովորական գործողութիւններ կը կատարուին ամէն քաղաքակիրթ երկրի մէջ որոնց շնորհիւ անթիւ կեանքեր կը փրկուին մահուանէ կամ տաժանելի ցաւերէ։

Շուններու, նապաստակներու և ուրիշ կենդանիներու վրայ բազմաթիւ փորձեր կը կատարուին այսօր վիրաբուժական մեթոտներուն զարգացմանը համար։ Ներկայացուեցինք արդէն ձեռք բերուած կարեւոր արդիւնքներէն մի քանին, ինչպիսիք են բազմաթիւ գործարաններ կամ մասեր փոխանակել տարբեր կենդանեաց միջեւ, երակներ, ոսկորներ, երկկամունք, անդամներ եւ այլն։ Տեսականօրէն

կարելի է մարդոց միջև ալ այս կարգի փոխանակութիւններ ընել, թէեւ գործնականին մէջ չեն պակսիր ահագին դժուարութիւններ: Կարելիութեանց անհուն դաշտ մը կը պարզեն, սակայն, արդէն ձեռք բերուած փայտուն յաջողութիւններն:

ԲԱՋՄԱԶԲԱՂ ԱՅԽԱՐՀԵՆ

Վերջին ողողումները, որոնցմէ Յրանսական մայրաքաղաքը բաւական վնասուեցաւ, մեքենագիտական մեծ ծրագրի մը ծնունդ տուած են՝ որ է Փարիզը մեծ շոգենաւերտուն անցնելու չափ խորունկ ջրանցքով մը ծովին կապել: Փարիզի Բաղաքապետական ժողովին մատուցուած տեղեկագիրով մը կը պնդուի թէ այս ծրագիրը քաղաքը պիտի կրնայ փրկել ապագայ ողողումներէ և քաղաքին վաճառականութեան նոր զարկ մը պիտի տայ: Կ'առաջարկուի մաքրել Սէն գետը և գետին թուամբերը այնպէս միացնել իրարու որ գետ-ջրանցքը մը չինուի 20 ոտք խորութիւնով և 115 ոտք լայնութիւնով՝ թումբերու քով մինչեւ 150 ոտք լայնութիւն ունենալու պայմանով: Կը հաշուուի թէ 60,000,000 խորանարդ մեթր հող և ժայռ մաքրել պէտք պիտի ըլլայ գետէն և սօոր ծախք պիտի ըլլայ 12,000,000 Անգղ. ոսկի: Փարիզի նաւահանգիստը պիտի չինուի քաղաքին ծայրը, Սէն Տընիի և Բլիշի միջև:

— Փարիզի նամակատուններէն մէկուն մէջ գործիք մը կայ որ ինքնաշարժ կերպով նամակներ կ'ապահովագրէ, և նամակը զրկողին համար ստացադիր մը կը հանէ: Գործիքը այնպէս չինուած է որ Յրանսական նիքէյէ 25 սանթիմետր մը կրնայ ընդունել: Նետուած դրամը պզտիկ բացուածքէ մը պէտք է անդին անցնի, ուր կը գտնուի մագնիսացած երկաթ մը որ իրեն քաշելով կ'արգելէ երկաթէ կեղծ դրամներու վարը տուփին մէջ անկումը, մինչդեռ նիքէյէ դրամներ վար կ'իյնան: Նամակ նետելու ծակը չբացուի՝ մինչեւ որ դրամը նետուի մեքենային մէջ, և ստացադիրն ալ դուրս չգար: մինչեւ որ նամակը նետուի: Ստացադիրը որ տոմսակի ձեւ ունի՝ կը թուագրուի եւ կը կրնալ մեքենային մէկ կողմը գտնուող լծակ մը դարձնելով: Բոլոր գործողութիւնը 5 երկվայրկեանի մէջ կրնայ կատարուիլ, ինչ որ նամակատան ապահովագրող պաշտօնեային դռնակին առջեւ երկար ատեն սպասելու հետ անհամեմատելի արագութիւն մըն է: Գործիքը կրնայ դրամատուններու և մեծ վաճառատուններու մէջ ալ դրուիլ ուր վախ չըլլայ գործիքին գողցուելուն, և այդ կերպով շատ կը թեթեւցնէ նամակատունները ծանրաբեռնող աշխատութիւնը:

— Բասնեորդ դարու համար դարմանալի բան մը չկայ: Յրանսայի և Գերմանիոյ մէջ դարմանալի գիւտեր իրարու հետ կը մրցին աւելի հեռու վայրեր թելերով լուսանկար զրկելու համար: Միւնիխի Փրոֆ. Գորն յառաջապահ մը եղաւ սէլէնիդ կոչուած մետաղը թելով լուսանկար զրկելու նպատակին համար գործածելու մէջ: Այս մետաղին երկտրական հազորգարարութիւնը ընդունակ կ'ընէ զայն լոյսէ ազդեցութիւն կրելու և այսպէս գիծին միւս կողմը լոյսով ու ստուերով լուսանկար մը պատկերացնելու դիւրութիւն կու տայ: Գազղիացի ուրիշ հնարիչ մըն ալ, Լիոնցի Էտուրտ Պէլին, ուրիշ գիւտ մը ըրած է որով կարելի կ'ըլլայ պատկերը թելին հազորգուած երկտրական ուժգնութեան համեմատութիւնով տկար կամ զօրաւոր կերպով հեռու տեղեր փոխանցել: Ինչ ձեւով ալ ըլլայ, այսպիսի պատկեր մը պատրաստելն և թելով զրկելը առնուազն երկու ժամ կ'առնէ: Փրոֆ. Գորն իր փորձարկութիւններուն համար Պերլինի, Լոնտոնի և Փարիզի միջեւ գրտնուած հեռաձայնի գիծերը կը գործածէ, և մինչեւ հիմա հազիւ կարողացած է մարդու պատկերներ միայն զրկել: Էտուրտ Պէլին կրցած է տեսարան մը զրկել թելով—եկեղեցի մը շրջապատուած ծառաստանով մը: Յրանսական կառավարութիւնը զիշերը անոր տրամադրութեան տակ դրած է Փարիզի, Լիոնի, Թուրի և Պորտոյի «հեռաձայններ»ը որոնք բաւական երկայն գիծ մը կը կադմեն: Իր վերջին զրկած լուսանկարը 22 վայրկեան և 3 երկվայրկեան միայն առաւ, և շատ յաջող եղաւ: Երկտրական լուսանկարչութեան հիմնալի գիւտերուն մէջ Յրանսա առ այժմ ամէնէն յառաջադէմն է:

— Թնդանօթարաններու մէջ ամէնէն արդիական հսկան 14 մատ տրամագիծով թնդանօթի տիպն է: Անոր երկայնութիւնն է 53½ ոտք, և ծանրութիւնը՝ 63 թոնո: Այս թնդանօթը պիտի կրնայ 1,400 փառուած ծանրութիւնով ոռմբեր նետել իւրաքանչիւր երկվայրկեանի մէջ 2.600 ոտք արագութիւնով մինչեւ 25 մղոն հեռու տեղեր: Այսպիսի թնդանօթ մը 20,000 Անգղ. ոսկիով կարելի պիտի ըլլայ չինել: Միաց. Նահանգներու ծովային պետերը ծրագրած են չինել մարտանաւեր որոնցմէ ամէն մէկը այս հսկայ թնդանօթէն պիտի ունենան ութական հատ: Այս տեսակ վիթխարի թնդանօթներ չինելու համար մեքենական ամէնէն վերջին և յաջող միջոցներ կը գործածուին: Թնդանօթի մէջի խոռոչը հիմնալի կերպով յղկուին և չիտակ պիտի չինուի, ինչ որ շատ կարեւոր է այդ-

չափի հետու տեղ ունեւոր հասցնելու համար, իսկ հրընկէցը 365 փառնետ անծուխ վառող պիտի կըրնայ առնել:

— Բիշ մարդիկ կրնան գնահատել հաւկիթին կարեւորութիւնը իբրեւ առեւտուրի նիւթ: Վաճառականութեան ճիւղին մէջ հեղինակութիւն մը կ'ըսէ, «Միայն Նիւ Եորք քաղաքը տարեկան 10,000,000 Անգլ. ոսկինոց հաւկիթ կը սպառէ, այսինքն 5,000,000 սնտուկ կամ 1,500,000,000 երկվեցեակ հաւկիթ: Ասոնք կը ծախուին սնտուկը 7 տոլար կամ երկվեցեակը 23.5 սէնթ հաշուով: Ասոր բոլորը մէկ անգամէն փոխադրելու համար 12,500 յոպնակ (վակոն) ունեցող երկաթուղիի կառաւար մը պէտք պիտի ըլլայ: Աւելցնելով կարելի է ըսել նաեւ թէ այս մայրաքաղաքին մէջ տաճաներկու ամսուան մէջ նորէն 10,000,000 Անգլ. ոսկինոց հաւեղէն կը սպառուի: Մեծ վաճառականներ կը պընդեն թէ չկայ և չկրնար ալ հաւկիթի ընդհանուր մեծ նավաճառ մը կազմուիլ, որովհետեւ այս առեւտուրը շատ մը ձեռքերու մէջ այնչափ ընդարձակ կ'երպով տարածուած է: Ասկէ զատ հաւկիթ արտադրող ագարակապաններ իրենց արտադրութիւնը կը ծախեն մեծ նպարավաճառներու և այս պատճառով ընթացիկ գինը կ'որոշուի տեղական ինդրանքի և մատուցումի համեմատ: Մեծ քաղաքներու մէջ գրեթէ մեծ մասով պահճու հաւկիթ կ'ուտուի, և բոլորովին թարմ հաւկիթը անկարելի է ունենալ ուրիշ տեղեր՝ բաց ի գեղջկական աւաններէ: Հաւկիթը լաւագոյն սնունդներէն մէկը համարուելով այս երկրին (Ամերիկայ) մէջ հաւը հարստութեան մեծ արտադրող մըն է, որովհետեւ անոր տարեկան արտադրութեան արժէքը ցորենի, չոր խոտի կամ բամբակի բերքին հետ կրնայ մըրցիլ: Ասոր համար հաւաքութեան իսկապէս չահաւոր զբաղում մըն է և կրնայ ըսուիլ թէ՛ թէ՛ սագերը ոչ այնչափ՝ բայց հաւերը ոսկի հաւկիթ կ'ածեն:

— Ամերիկեան թերթ մը, եկեղեցիի պնակին մէջ մէկ երկու տասնոց զնելու չափ կ'ծծի նուիրատուները ամէնցնելու համար, օտար քանի մը նուիրատուութիւններ կը յիշէ հետեւեալ կերպով. «Եռնէնկ Բոնկի մէջ (2ին) տեղական եկեղեցիին իւրաքանչիւր անդամը միջին հաշուով տարեկան 2 տոլար 50 սէնթ (62 դահ.) տուրք տուած է: Զինու մէջ օրավարձը 10-14 սէնթ է և այս կը ցուցնէ թէ այս խեղճ Զինացի Բրիտոնները իրենց երեք շաբաթականը տուած են իբրեւ տարեկան հոգեւոր տուրք: Ամերիկայի մէջ ո՞ր եկեղեցին կրնայ հա-

ւասարիլ ասոր իր համեմատութեան չափով, Լոլոտորֆի մէջ (Ա. փրիկէ) բնիկները, որ բարբարոս վիճակէն դեռ նոր կ'ելլեն և շատ աղքատ են, Զինաստանի սովին հանգանակութիւն մը ղըրկեցին և 250 տոլար (50 Անգլ. ոսկի) հաւաքեցին եկեղեցի մը շինելու: Քորէայի Սէուլ քաղաքին մէջ, ուր օրավարձը 15 սէնթի չափ բան մըն է, բնիկ Բրիտոնները 1,000 տոլար հանգանակեցին եկեղեցի մը շինելու համար: Զինու Շէքլիանկ քաղաքին մէջ, ուր ժողովուրդը շատ հալածուեցաւ Պոլսերներու կողմէն ատեն և դրամական մեծ վնասներ կրեց իր Բրիտոնեական հաւատքին համար, մօտեւս եկեղեցի մը շինեցին, որուն 750 տոլար ծախսեցին՝ հակառակ իրենց վերջին ծայր աղքատութեան: Սիւրիոյ մէջ Տրիպոլի երիցական եկեղեցիները մէկ տարուան մէջ 354,877 դահական հանգանակեցին և 100 տղաք ղըրկեցին իրենց նահանգին միսիոնարական վարժարաններն ու դղէճները: Օրավարձն հազիւ 4-5 դահական է: Ասոնք միսիոնարական արտաքին առաքելութեանց տեղեկագիրներէն քանի մը պարզ իրողութիւններ են: Մեզմէ անոնք որ իրենց նուիրատուութիւններն ասոնցմով համեմատել կ'ուզեն՝ ուրախ պիտի ըլլան այս իրողութիւնները գիտնալով և քիչ մըն ալ պիտի ամչնան հարկաւ:»

— Լէյք Քառնկիթի մէջ (Իլլոյոյզ) ագռաւները մեռցնելու համար տարեկան 1,000 տոլար դրամ ծախսուելէ ետքը դաժնուեցաւ թէ ասոր արդիւնքն էր բուսեղէններու վնասող տեսակ մը ուտիճի բազմացումն ու գործած աւերը: Հետեւաբար անմիջապէս դադարեցնել հրամայուեցաւ այս ագռաւի ջարդը: Բայց նորէն կասկածելի է թէ որեւէ թըռչուն երկրագործին օգուտ ունի թէ վնաս:

— Զինաստանի մէջ բնիկներ Ամերիկեան կօշիկներ գործածել սկսած են: Եթէ Զինաստանի բոլոր բնակչութիւնը Ամերիկեան դիմացկուն կօշիկներէն հագնէր, տարեկան առնուազն 400,000,000 զոյգ կօշիկ պիտի սպառէր Զինաստանի մէջ:

— Սէյլանի մէջ աղջիկներ և կիներ կը գործածուին թէյ քաղելու համար և անոնց օրավարձ կը տրուի 4-6 տասնոց: Այս գործը կատարող բանուորութիւններ պէտք է շատ ճարպիկ ըլլան, եթէ ոչ՝ թէյի տունկերուն կը մնասեն: Թէյի տերեւները շատ զգուշութիւնով ճնշուելու են որ կոկոնները չվնասուին:

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՄԵՌՆԵԼՈՅ ԳԻՐՔԸ

Մեռելոց Գիրքը կարելի է բացատրել իրրեւ հոգիին ահաբեկող Գիրքի, զոր կը կրէ այս աշխարհէ ըրած ճամբորդութեան պահուն։ Ան կը բացատրէ այն ձեւերը զորոնք պէտք է հոգին ունենայ իր տրամադրութեան տակ՝ զգուշանալու համար այն վտանգներէն որոնք իրեն կը սպասեն ընդլուանեայ աշխարհի ճամբուն վրայ, հոն ընելիք դիմադրութեան մէջ և անկէ վերադառնալու պահուն։

Հին եգիպտացիները կը կարծէին թէ այս գիրքը ներշնչուած էր աստուածներէ, որոնք իրենց Դպիրին, Թհոհին, գրել տուին զայն։ Իւրաքանչիւր գլուխ մեռնող անձերու համար մասնաւորապէս պատրաստուած կը համարուէ։ Երբեմն գլուխներէն ոմանք պէտք էր կարգացուէին դեռ մարմինը աչքերէ անտես կերպով չթաղուած։ Յաճախ գլուխ մը, կամ մէկէ աւելի գլուխներ, կ'արձանագրուէին դազաղին կամ վիմափոր դամբարանին կամ մոմիայի կտաւեղէններուն վրայ, և այս վստահելի ապահովութիւն մը կը նկատուէր ամէն տեսակ թըշնամիներու դէմ։

Այս հաւաքածոն գլխաւորապէս եգիպտական քրմական նշանագիրներով պապիրոսի վրայ գրուած գտնուած է, ինչպէս նաեւ դազաղներու, մոմիաներու, արձաններու և գերեզմաններու պատերուն վրայ։ Կատարեալ օրինակներ գտնուած են ԻՋ Հարստութեան (Ք. Ա. 800) ժամանակէն մնացած գերեզմաններու մէջ։

Եւրոպական տարբեր մատենադարաններու, ինչպէս նաեւ Արեւելքի մէջ, այս գիրքին տարբեր վերաքննեալ բնագիրները և խմբագրութիւնները կան որոնցմէ որեւէ երկուքը իրարու չեն նմանիր գրեթէ։ Բայց ինչպէս որ բոլոր բնագիրները իրարմէ կը տարբերին՝ այնպէս ալ թարգմանութիւնները յաճախ կարծիքի վրայ եղածէ տարբեր բան մը չեն։ Գործածուած յատուկ անուններու գրութեան, ինչպէս նաեւ մասնագիտական բացատրութիւններու

յաճախութեան պատճառաւ զորոնք հասկնալ դժուար է՝ շատ անգամ գրեթէ անկարելի եղած է խոշոր հատուածներու մինչեւ անգամ ամբողջ գլուխներու նշանակութիւնը գտնել։ Եւ որովհետեւ գլուխներէն շատեր կը նկատուէին իրրեւ մոգական ազդեցութիւն մը ունեցող հատուածներ, երբ կարգացուէին կամ արձանագրուէին մարմինին հետ թաղուած բանի մը վրայ՝ բառերուն հասկցուիլը կամ չհասկցուիլը շատ քիչ կարեւորութիւն ունէր։ Այս Մեռելոց Գիրքը իրենց նուիրական մատենան համարող ժողովուրդին ընդունածին համեմատ՝ աստուածներու անուններու եւայլն պարզ ընթերցումը կամ արձանագրութիւնը մոգական ազդեցութիւն մը ունէր։

Թուականին մասին խօսելով կրնանք ըսել թէ եգիպտոսի ժողովուրդը իրենց մեռած բարեկամներուն ի դիմաց շատ մը երգեր և աղօթքներ կը կարգային առաջին Հարստութեան տիրապետութենէն առաջ, Պիրհէմէս, Ք. Ա. 3.000 թուականին։ Երգերն ու աղօթքները նախ յիշողութիւնով կը պահուէին, և շատ առաջները անոնց թիւը շատ քիչ էր։ Անոնք կը գրուէին երբ քուրմերը որոշեալ քանի մը բառերու և բացատրութիւններու մասին տարակոյսներ ունենային և փափաքէին զանոնք անպակաս թողուլ յաջորդ սերունդին, ազդուելով այն հաւատքէն թէ այս նուիրական մատենան խօսքերը մոգական ազդեցութիւն ունէին։ Մեռելոց Գիրքը բովանդակող ամէնէն հին պապիրոսը կը վերաբերի ԺԸ Հարստութեան (1500 Ք. Ա.), բայց մինչեւ ԺՁ հարստութիւնը (Ք. Ա. 5. դար) չենք հանդիպիր լման օրինակի մը, որուն մէջ գլուխները հաւաքուած և դասաւորուած ըլլան՝ ինչպէս են հիմա։ Կը տեսնուի թէ ասկէ առաջ գլուխները առանց կանոնի և մասնաւոր դասաւորումի գրուած էին։ Հաւանականաբար տարբեր պապիրոսներու վրայ կը գտնուէին, որոնք յարմարութեան համեմատ կը գործածուէին։ Անոնք ընդհանրապէս կը վաճառուէին ալ և այդ պատճառաւ այդպէս հաւաքուած կը գտնուէին։

ՅՈՂՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ԲԱԺԻՆ

ԽԱԻԱՐ ԱՆԿԻՒՆՆԵՐ

ՃԱՊԱՂՋՈՒՐ

ՃԻՆՔՆԵՐԷՆ

Վերջին ճամբորդութեան յուշերէս, տեսածներս, լսածներս ու գիտցածներս նախորդ յոգուածներով ընթերցողին համառօտակի պատկերացուցի։ Կը շարունակեմ դարձեալ խօսիլ այս յուշերէս, քանի որ նուազ հետաքրքրական չէ լսել արեւելեան գաւառներու խոր ու խաւար անկիւններուն վրայ։

Արդ ճամբորդութեանս գծին դառնալով պարտիմ նախ նկարագրել ճամբորդելու կերպը արեւելեան գաւառներուն մէջ, որ կը շարունակուին նախապատմական և նահապետական շրջաններէն սկսեալ մինչեւ հիմա։ Արդարեւ կ'արժէ ալ խօսիլ մեր մայր աշխարհի չորքօտանի շնչաւոր շոգեկառքերուն, կարաւանի ջորիներուն վրայ։ Ճամբորդը իր ուտեստեղէնները, հագուստ կապուստը և անկողինը աջակահակ ձիուն կամ ջորիին կ'ընակին վրայ կը կապէ և մէկ ձեռքով պախուցը, միւսով ալ խաւարազանը բռնած գրաստը կը քչէ։ որչափ կը յոգնի կենդանին՝ այնքան աւելի հեծնողը։ Ամբողջ մարմնով, մկանունքով և ոսկորներով մարմնամարդութիւն կը կատարուի չափազանց անախորժ, յոգնեցուցիչ և վտանգաւոր։ Շատ անգամ ձին և ձիաւորը զլորելով, քարքարուտ առապարներու պատճառով, վայրկենական խեղանդամութիւն, ոսկերաց ջախջախում և մահեր կը պատահին։ Կարաւաններ սովորաբար դիշերը կը ճամբորդեն գրաստներուն հանգստութեան համար։ Ջորիներ լաւ ուղեցոյց են մուրթ խաւարին մէջ, հօտառութեան և սրատեսութեան պատճառով։ Անասունները վախ կամ վտանգ կ'անխաղաղելով ականջներնին կը տընկեն, կը կենան և սուր ձայնով մը զգուշութեան կը հրաւիրեն ջորեպանները։

Դժոխային խաւարի մը մէջէն մենք կը քալէինք։ Բնութիւնը մուրթ և մռայլ ամպերով պատանքուած կը թուէր, մեռելական լուծիւնը կ'ընդհատուէր միայն գետերու գոռ ձայներուն արձագանգովը որ մեր համակ էութիւնը սարսուռով մը կը համակէր։ Կարաւանը կ'անցնէր խորտուրտ ճամբաներէ, մերթ վերելք, մերթ վայրէջք, օձապտոյտ ձորերու մէջէն, երբեմն ալ մահասարսուռ անտառէն։ Խեղճ ջորեպաններ չարատանջ կ'եանք մը կ'ապրին, դարունէն մինչեւ աշուն այսպիսի երթեւեկութիւններով։ Քալած ատեննին կը քնանան, պահ մը

փայտի կտորի մը պէս ճամբուն եզրը կ'իյնան, ապա եւս արթննալով կ'սկսին քալել։ Յանկարծ բեռցուած կենդանին կը զլորի գէշ տեղ մը, երբեմն գետի մը կամ ջուրի մը մէջ, անոնք պտուղեղներով ու տանջանքներով նորէն կենդանին բեռնելով կը շարունակեն ճամբան. տաժանելի երթեւեկութիւն։ Բայց կենդանիներու քաշած նեղութիւնները աւելի սաստիկ են քան ջորեպաններունը։ Իրաւ է որ անասունները փայփայելու և սիրելու սովորութիւնը ընդհանուր է գաւառներու մէջ, մանաւանդ ջորեպաններու մէջ։ Գործնականին մէջ ընդհակառակն խիստ անգթօրէն կը վարուին անոնց հետ։ Զարմանալի չէ, որովհետեւ տակաւին հոն մարդիկ իրարու հետ լաւ վարուիլ սորված չեն, ո՛ւր մնաց գործածելիք անասուններուն հետ գուրթով վարուիլ։ Այս մասին ալ կ'արժէ քաղաքակիրթ երկրներէ օրինակ առնել։

Խօսքս ճամբորդներէ ճամբու վրայ դարձնելով կէնջի և ճապաղջուրի մէջտեղ մեր քիչերային ճամբորդութիւնը եօթը ժամ տեւեց, Եօթն անգամ աւելի ջորիներ զլորեցան, ջորեպաններ ալ շատ անգամներ քնանալով, քնաշրջիկի պէս քալելով զլորեցան։ Իսկ ես երկու անգամ ձիէն վար ինկայ։ Գանաւէրէ ըսուած թաւուտ ձորակին մէջ իջեւանեցանք՝ դեռ արշալոյսը չբացուած։ Բեռները իրարու վրայ զիզելով տուներ ձեւացուցինք՝ ինչ որ կը կոչեն «պարխանա»։ Ճամբորդներս անոնց մէջ ամփոփուեցանք։ Ամբողջ մարմիննիս ջախջախուած է կարծես, սաստիկ քնատ եմք։ Անդին ջորեպաններ ձիերը արձակ համարձակ թողով, իրենց թաղիքներուն պլլուած կը քնանան՝ հակառակ խիստ ցուրտին և անձրեւին։ Կը յիշեմ հին ուշժիմին անգամ մը այս տեղ իջեւանած ատենս, ջորեպանները ինչպէս շատ քանակով չուաններ ու պարաններ ծառերուն շուրջ կապելով բակ մը ձեւացուցին և փշեղէն ձիւղերով ալ ցանկապատեցին ու ջորիները մէջը կապելով քանի մը պահապաններով հսկեցին։ Բայց այս անգամ գրառները խիտ անտառին մէջ ցրուեցան խոտ արածելու համար, հակառակ որ այդ անտառները գայլերու և կողոպտիչ ջաղանքու բոյներ էին։

Այսպէս ջորիներով, ջորեպաններով, ապրանքներով և ճամբորդներով հանգիստ ու հանգարտ այդ տեղը անցուցինք։ Քիչ մը քնանալէս վերջ արթնցայ առաւօտեան գաղջ արեւը մեր վրայ ծագեց։ Առաւօտեան շաղը մատնաչափ թանձրութեամբ մեր վրայ իջած էր ձերմակ սաւանի պէս։ Անկողիննիս թրջելով մինչեւ մարմիննիս իջած էր խոնաւութիւնը, և կը մտէինք։

Գանի մը ժամերու հանգստութենէ վերջ նորէն սկսանք տաժանելի ճամբորդութիւնը : Անվերջ անտառներու և ձորակի մը մէջէն կ'անցնինք : Զամբու եղերքներու թաւուտներէն յանկարծ դուրս կու գան Զաղաներ և սիկար, հաց կը խնդրեն ու կու տանք ու կ'անցնինք :

Վեց ժամ քալելէ վերջ ըլլակի մը տափարակ դադար ձգելու մը քով նստանք հանգչելու և մեր ճաշը ուտելու : Բլրակը ինծի համար չքնաղ դիտարան մըն էր, և հիացումով դիտեցի շուրջի տեսարանները : Արեւմտեան բարձրագագաթ մամհի և յաւիտենական լեռները, որոնց շղթան կ'երկարի դէպի հիւսիս և հարաւ, քովէ քով կը բարձրանան և բոլորակ սիրուն դաշտ մը անոնց ստորոտը կը պարզուի : Դաշտը պարտիզանման կանաչազարդ է : Բրգաձեւ, քով քովի խիտ առ խիտ շարուած են ուռիները, մշտադալար ծառերը : Զուրերը կը պսպրան դաշտին մէջ, երբ արեւը կը փայլի, շուրերն ալ կ'արծաթափայլին : Զապաղշուրի դաշտն է այս :

Աստուած այս երկիրը զարդարած է անմահական շուրերով, մշտադալար ծառերով, խիտ անտառներով և մաքուր օդով : Շրջակայ լեռներէն շուրերը կը գանձալիժին, գետակներ, առուներ, առուակներ ձեւացնելով կը ցրուին, կը ճապաղին դաշտին մէջ : Դաշտ մը որ քարքարուտ է՝ բայց բարեբեր, շուրերով լեցուն է՝ բայց ցամաք է : անտառ-դաշտ մը որ գիւղեր ունի մէջը : Բնակիչներ գիւղերու տեղերուն քարերը, ծառերը և շուրերը մաքրած կ'զգայուցուցած և գիւղեր չինած են : Զապաղցած շուրերը խիճերը ծեծելով, ծառերու տակերէն սողոսկելով, արտերը ոռոգելով, ախորժալուր ձայներ կը հանեն : շուրերու ձայներուն, առուակներու խոխոջներուն կը ձայնակցին դալալայող թռչնոց խմբերգները : Մանաւանդ գիշերուան լռիկ վայրկեաններուն, երբ լուսինը կը լուսաւորէ այդ սխրալի երկիրը, շուրերը լեզու կ'ելլեն, անտառները կ'արձագանգեն և շուրերու ոգիները, յաւերժահարսները պար կը բռնեն կարծես հոն և կը թափառին զլղացող շուրերուն վրայ : Այլ զարմանալի չէ որ մեր նախնիք ճապաղշուր անունը տուին այդ գաւառին :

Դաշտը երեք ժամուան տրամագիծ մը ունի, մէջտեղն է 250 տնուոր մեծ գիւղ մը որ ճամբորդներու կայան է : Զապաղշուր Պիթլիսի վիլայէթին Կէնջ միւթէսարըրթութեան գալմազամանիստ գաղա մըն է, 70-100 մեծ և փոքր գիւղերով : Կեդրոնն է Զէվլիկ ըսուած աւանը, ուր կառավարական պաշտօնեաներ կը բնակին : Երկրին բերքերն են կորեկ,

կըկըլ, իւղ, մեղր, ծխախոտ, բրինձ, ձմերուկ և բանջարեղէն : Զմեռը սաստիկ է և ամառն ալ տաք : Ժողովուրդը գրեթէ բոլորն ալ Զաղաներ են : Քիչ մը Հայեր կան որոնք երթալով կը նուազին, կը ձուլուին, անտէր, անխնամ, անհովիւ և տգէտ մնանուն պատճառով : Ոչխարի երկիր է՝ չնորհիւ առատ խոտին, շուրին և անտառին, անոր համար ամէն տարի ահագին քանակութեամբ ոչխար և իւղ կը հայթայթէ սոված խորբերդին :

Զաղաներու մայր աշխարհը կրնանք կոչել Զապաղշուրը : Բայց անոնք կը գտնուին նաեւ Տէրսիմի, Լճէի, Բալուէի, Կէնջիի և Տիգրասակերտի կողմերը : Բոլորն ալ այս գաւառին մօտ և շրջականերն են : Զաղա կը կոչուին և Զաղա լեզու ալ ունին : Անոնց քանակը և լեզուն ինծի անծանօթ են, ուստի լուրջ ուսումնասիրութեան հարցը մէկզի թողելով ճամբորդութեանս առթիւ ստացած ծանօթութեանս համեմատ հետեւեալ տեղեկութիւնները և կարծիքները միայն կրնամ հաղորդել :

Տարօրինակ խառնուրդ և բազադրուած լեզու մը կը խօսին : Արտասանութիւնները Քրդերէն կը թուին, բայց Քրդերէն չեն, Հայերէն հնչումներ և իմաստներ ունեցող բառեր ունին : Հայերէնի և Քրդերէնի աղճատուած, խառնուած, արուեստական լեզու մըն է : Հնչումներ, հոլովումներ, վերջաւորութիւններ անկանոն և փոփոխական ըլլալով, ոչ Հայերէն և ոչ ալ Քրդերէն լեզուի կանոններուն կրնանք համաձայնեցնել : Քիչ մը դժուար է որոշ կարծիք յայտնել կամ գիտնալ թէ արդեօք ի՞նչ ծագում ունի իրենց լեզուն, Հայերէն, Քրդերէն թէ Պարսկերէն : Աղքատ է և լեզու կոչուելու արժանիք չունի, բայց և այնպէս 30-40.000 թուով ժողովուրդ մը այս լեզուով կը խօսի :

Զաղաներ կազմով երկայնահասակ են առ հասարակ, սեւաչուի, սեւահեր և ցորենագոյն մորթով : Երիտասարդները վայրենաբարոյ, ճկուն և զրաւիչ՝ մանաւանդ հրացայտ աչքեր ունին : Ծերունիներ չոր կազմուածք ունին թէեւ՝ բայց առողջ տուրուութիւն և խստակեացութիւն կը ցուցնէ իրենց ոսկորներուն վրայ փակած մորթը : Հագուստ կապուստով ալ Քրդանման են ինչպէս նաեւ վարքով և բարքով ու սովորութիւններով : Հանդերձին կտակեղէն է և լայն, կտրծքերին միշտ բաց ցուրտին և բուքին, տաքին ու տապին դէմ : Խաչնարած են և երկրագործ, ծոյլ և աւագակարարոյ : Կրօնքով անուանապէս Իսլամներ, յաւէտ արտաքին ձեւերով : Տգէտ են և կ'ապրին անկրօն : Զաղա կինը զրաւիչ է իր նուրբ հասակով, ճերմակ և նուրբ մորթով, կըրք գիմազով, և երկայն

վարսերով, Բազմածնութիւնը Չազա կնոջ պար-
ծանքն է: Չազաներու վարքն ու բարքը սովորու-
թիւնները, դիմագիծները, ամենազօրաւոր ապա-
ցոյցներ են անոնց մեծամասնութեան ծագման: Եւ
լեզուական յատկութիւնն և նմանութիւնն ալ
յայտնի ապացոյց են անոնց նախնայրերուն Հա-
յութեան: Անշուշտ սուրն ու հուր, հալածանք և
արշաւանք լեզուափոխ և դաւանափոխ ըրած են
զանոնք:

Մեր ակնարկած դաշտին կեդրոնի Սմար դիւղը
խեղճ Հայու մը հիւր եղանք, ուր ան պատմեց թէ
ծանօթ կարմիր թուականին հազարաւոր Հայեր
ջարգուելէ զատ՝ հազարաւորներ ալ Իսլամացան.
մանաւանդ Չազայախառն Հայերը, և Հայանալու յոյ-
սով, իրական ազատութիւն վայելելու ակնկալու-
թեամբ դեռ Իսլամ կը մնան: Մինչեւ որ իրենց
յոյսը իրականանայ իրենք կ'անէսնան: Նոյն այդ
գիւղին մէջ 15 տարիներէ ի վեր 25—30 տուն
Հայեր կ'ապրին իբրեւ Իսլամ Չազաներ, չհամար-
ձակելով դառնալ իրենց հին կրօնքին: Հայը որուն
տունը իջեւանած էինք՝ հազիւ թէ աղճատ Հայերէն
մը կը խօսէր: Ինք 10 տարի Իսլամ ապրելէ վերջ
քաջութիւնը ունեցած էր իբրեւ Հայ ապրիլ հինգ
տարիէ ի վեր: Դժբաղդ Հայը կը պատմէր տեղին
կառավարութեանէն կրած իր անտանելի նեղութիւն-
ները: 15 տարիէ ի վեր սպաննուած, մեռած և գաղ-
թած նոյն իսկ Իսլամացած Հայերուն պէտքայս
տուրքերը այդ քանի մը տուն Հայերէն կը պա-
հանջուին: Իր դրացի Իսլամները բարի եղած էին
պահելու իր կովը, իսկ տան ամանները, անկողի-
նը հարկահաւքը յափշտակած ծախած էր. ո՛վ
գիտէ ի՞նչ չարիքներ կը գործուին այդ խոռ ու խա-
ւար անկիւններուն մէջ:

Այդ գաւառին երկու գիւղերուն մէջ մեծամաս-
նութիւնը Հայ ըլլալով կը գտնուին Մատրակ գիւղը
դաշտին մէջ 800 տուններ: Չէվլէկ-Կեդրոն 40 տուններ.
մնացած Հայեր ցրուած, խառնուած են Չազաներու
մէջ: Մէկ քահանայ կը գտնուի անոնց մէջ, որ հա-
զիւ երկու կամ երեք տարին անգամ մը գիւղերը
կը հանդիպի, տնօրհները կ'ընէ, մեռած և թաղ-
ուածներուն գերեզմանները կ'օրհնէ և մկրտութիւն
կ'ընէ:

Ահաւասիկ գաւառ մը, որուն ցաւերը, աղաղակ-
ները ոչ ոք կը լսէ, խաւար անկիւն մը ուր տա-
կաւին կրթութեան և լուսաւորութեան ճառա-
գայթ մը անգամ դարկած չէ: Կարելի չէ՞ր արդ-
եօք որ Միաց. Ընկ.ը այս երկու Հայաշատ գիւ-
ղերուն մէջ երկու գաղտնի բանար. երկու արեւ
ծագած պիտի ըլլար այդ խոռ ու խաւար գաւա-
ռին մէջ:

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ՊԵՏՐՉՍԵԱՆ

ՀԱԻԱՏՔԻ ԱՐԴԻ ԴԻԻՑԱԶՈՒՆՆԵՐԸ

ԿԱՏԱՐԻՆԷ ՊՈՒԹՇ

Թէ՛ հին և թէ՛ նոր ժամանակներ գտնուած են
դիւցազուններ, որոնցմէ մէկ քանիին անունները
ոսկեղէն տառերով արձանագրուած կը մնան աշ-
խարհի պատմութեան մէջ, և ուրիշներ ալ կան՝
մանաւանդ չրջանակներու մէջ գրուած իրենց չը-
քեղ փայլունութեամբ: և այս վերջիններ յաճախ
ազնիւ կ'ինկրու անուններ են: Սովորաբար Աստ-
ուած մեծ գործերու համար այրեր դաստիարա-
կեց ու գործածեց, և անսովոր պարտականութեանց
համար ալ յաճախ կ'ինկրու: Նոյն իսկ հոն ուր այրը
առաջնակարգ դիրք մը գրաւելով, զահ բարձրա-
ցած և իր զրուխը դափնի պակով զարդարուած է,
ընդհանրապէս անկէ շատ հեռու չէ չքեղ չրջանա-
կի մը մէջ պատկերը կնոջ, որ անոր գործին շարժի-
չը, կենաց ներշնչումը, և դահուն ներքեւ թա-
գուն ոյժ մը եղած է, և այրը անոր կը պարտի ինչ
որ եղած է կամ կատարած: Ան մարդը որուն
հարցուած էր թէ ո՞ւր պիտի ըլլար մարդը եթէ կի-
նը չըլլար, և որ պատասխանած է թէ դրախտին
մէջ, ստուգապէս չէր գիտեր ի՞նչ ըսելը:

Իգական սեռին դիւցազնութեան վրայ արձա-
նագրութիւններ փնտռելու համար հարկ չէ շատ
ետ երթալ հին պատմութեանց մէջ. այդ կարգի
կիներ իրենց ժամանակին ժողովրդային կեանքին
շատ միջամուխ ըլլալով աշխարհի օրհնութիւն ե-
ղած են: Երբ վերջին չորս դարերու պատմութեան
վրայ ակնարկ մը միայն նետենք, կրնանք գտնել
կիներ, որոնք թէպէտ մեռած՝ բայց տակաւին կը
խօսին ու կ'օրհնեն զաշխարհ: Ասոնցմէ են Կատա-
րինէ Լուտեր, Կատարինէ Միլանկոտ, Աննա Զու-
ինկը և Կոմսուհի Ֆոն Սինսէնտորֆ, Սուսաննա
Ուէպի և Պարպարա Հէք, Եղիսաբէթ Յրայի և
Յլորէնա Նայթինկէյլ: Ասոնք անուններ են ազնիւ
կիներու որոնք Աստուծոյ Թագաւորութեան հաս-
տատութեան մէջ իբր առաջնակարգ աստղեր կը
փայլէին:

Կատարինէ Պութի վրայ լսած էք երբեք: Ա-
նիկա կին մըն էր համեստ և մաքուր, անձնուէր
և եռանդուն, հաստատուն հաւատքով և հաւատա-
րիմ սիրով, կին մը՝ զոր ամէնէն ազնիւ կինը ան-
գամ չի կրնար գերազանցել, կին մը՝ որուն օրհն-
եալ աղքեցութիւնը ոչ թէ միայն Անգղիա, այլ
գրեթէ աշխարհի բոլոր կողմերը հասած է: Անիկա
էր իր ամուսնոյն գործին թելադրիչը: Ան Փրկչին
շաւիղներուն հետեւեցաւ, անօթիները կերակրեց,
ծարաւներուն ջուր տուաւ, մերկերը հագուեցուց,
հիւանդներու և բանտարկեալներու տես գնաց,

կորսուածին ետեւէն երթալով, հազարաւորներու դէպի իրենց Փրկիչը դառնալուն առաջնորդ մը եղաւ: Ահա այսպիսի կին մըն էր Կատարինէ Պութհ, «Փրկութեան Բանակ»ին մայրը: Ան կրնայ ըլլալ գերազանց տիպար մը Գրիստոնեայ օրիորդաց և գեղեցիկ օրինակ մը ամէն երիտասարդի որ իրեն համար օգնական մը կը փնտռէ:

Փորձուած իրողութիւն մըն է թէ մետաղը, վարպետի մը ձեռք օգտակար գործիք մը ըլլալէ առաջ, պէտք է շատ գործողութիւններէ անցնի: Այսպէս ալ եղաւ Կատարինէի մօր՝ դեռ աղջիկ եղած ժամանակը: Աստուած սասաիկ նեղութիւններով սրբեց զանիկա և հոգեկան դժուարին պատերազմներով Փրկութեան հաւատքին, Յիսուս Գրիստոսի, առաջնորդեց: Անիկա ինքզինքը պատրաստել տուաւ իր Կատարինէ աղջկան յարմար դաստիարակուհի մը ըլլալու համար: Ան մայրերէն էր որոնց Եկեղեցին ու աշխարհ շատ պէտք ունին: Մայրեր, դիւցազններ ու դիւցազնուհիներ կը դաստիարակեն Աստուծոյ Թագաւորութեան համար, որպէս զի իրենց ապագայ սերունդը կարողանայ ըսել, «Ի՛նչ որ եմ, կամ ի՛նչ որ ըլլալ կը յուսամ, զայն կը պարտիմ Աստուծոյ: Ետք իմ օրհնեալ մօրս»: Ահա ասիկա է գերագոյն պարտականութիւնը Գրիստոնեայ օրիորդաց դաստիարակութեան մասին:

Մոմֆորտի մէջ 1829ին ծնաւ Կատարինէ: Ծնողքը համեստ ընտանիք մը և Մեթոտական եկեղեցիին անդամ էին: Հայրը արհեստով կառագործ և եկեղեցիին ժողովրդային քարոզիչն էր: Մայրը ճշմարիտ երկցուհի մըն էր, որ իր տունը գեղեցիկ ու սքանչելի սրբութեամբ մը նուիրագործած էր: Կատարինէ մանկութենէն տկարակազմ աղջիկ մըն էր և կարծես այս աշխարհիս համար չէր: Անոր մայրը ամենայն հոգատարութեամբ կը պահէր զայն բոլոր աշխարհային չար ազդեցութիւններէ և անոր միակ մտերիմ ընկերուհին, վարժուհին, խորհրդատուն ու հոգատարն էր: Կատարինէի մանուկ օրաին վրայ իր երեք եղբայրներուն մօտ խոր տպաւորութիւն մը գործեց, և իր սգակիր մօր շնորհակալութեան աղօթքը անմոռանալի եղաւ իրեն — «Տէրը տուաւ ու Տէրը առաւ, օրհնեալ ըլլայ Տէրը անունը»: Իրեն սիրեցեալներուն դադաղին վրայ, Կատարինէ այսպէս կը մեծնար, թէ՛ ներկայ ժամանակիս և թէ՛ յաւիտենականութեան համար. երկինքին աւելի մօտ էր քան երկրի: Թէպէտ կազմով տկար, բայց բնաւ վախկոտ չէր, և արդէն կանուխէն ցոյց կու տար եղական նկարագիր մը և հաստատուն միտք մը: Սիրով և

հաճութեամբ բարեսիրական ամէն նպատակներու համար կ'աշխատէր: Տասներկուերորդ տարիքին մէջ արդէն տղայոց հակալքողական ընկերութեան քարտուղարն էր և երբեմն փոքրիկ շարադրութիւններ կը գրէր նոյն ընկերութեան թերթին մէջ: Մեծ համակրութիւն կը ցուցնէր աղքատներուն և անոնց բոլոր նեղութիւնները իրեն խոր վիշտ կը պատճառէին: Ուր որ ցաւ մը ըլլար մեղմացնելու, կամ գէշ վերաբերում մը արագ իւրելու, իր բոլոր ուժովը կը մաքառէր անոր դէմ: Հոգ չէ թէ իր համակրութեան առարկան ըլլար շուն մը, ձի մը կամ անձ մը:

Իր տկար մարմնոյն մէջ կը բնակէր մեծ հոգի մը: Շատ կ'ըկարգարժէր վէպ կամ վիպասանութիւններ այլ եկեղեցական պատմութիւն կամ Աստուածաբանական գրքեր: Բնաւ թեթեւօրէն կարդացող մը չէր, մանաւանդ Սբ. Գիրքը իբր Աստուծոյ ներշնչեալ Խօսքը՝ մնաց իր սիրած գիրքը: Տասնըվեց ամսուան մէջ երկու անգամ ամբողջ կը կարդար զայն և իրեն խիստ կանոն ըլլած էր աղօթքն ու ծոմապահութիւնը: Բայց նորէն կը զգար թէ իրեն կը պակսէր Աստուծոյ քաղցր խաղաղութիւնը՝ այս ինքն որդեգրութեան ոգին: Անհանգարտ պատերազմեցաւ հաւատքով, մինչեւ որ վերջապէս մեղաց թողութեան և Աստուծոյ որդեգրութեան հաւատքը ստացաւ: Այն ժամը եղաւ իր կեանքին դարձակէտը՝ ըլլալով նաեւ իր ապագայ գործերուն արդիւնաւորումին պայմանը: Այս յայտարար նշանը կը կրեն այսօր Փրկութեան Բանակին զինուորները՝ ու՛ր ալ որ հանգիպինք անոնց: Անոնց նշանաբանն է, «Դարձ առ Աստուած»:

Կատարինէ բնաւ թեթեւամիտ սիրահար մը և ամենօրեայ կեանքին համար անգործնական մէկը չէր, այլ իբրեւ օրիորդ լաւ հասկցաւ պարտականութեան կեանքին նուիրելի: Ամուսնական միութեան մը կարեւորութեան վրայ խորհեցաւ՝ և ունէր որոշ իտեալ մը: Ան իր ապագայ ամուսնոյն վրայ հետեւեալ պայմանները կը փնտռէր. (1) Իսկապէս դարձի եկած մէկը ըլլալու էր ան: (2) Ոչ թէ միայն սէրէ շարժեալ, այլ սկզբունքով և դրապէս ժողովալ ըլլալու էր: (3) Ծնողաց հաւանութիւնը ստանալու էր: (4) Առողջ մտքի տէր մէկը ըլլալու էր: (5) Նկարագրի ու խառնուածքի ներդաշնակութիւն ունենալու էր: Երկրորդական փափքներ ալ ունէր ան. կը սիրէր մութ-գոյն մազեր, և Ուիլիամ անունը: Այսպիսի այր մըն ալ գտաւ իրեն 23երորդ տարեկան հասակին մէջ. Երիտասարդ քարոզիչ մը, անունով Ուիլիամ Պութհ, եռանդուն, նուիրուած Աւետարանիչ մը: Բայց ա-

սոր յաջորդեց ոչ թէ հարսանեաց, այլ երեք տարուան սպասման, փորձի և քննութեան ժամանակ մը: Այս ժամանակները Պուլթի ճամբորդութեան և աւետարանչական գործերով զբաղած էր. անիկա կը քաջալերէր իր խօսեցեալը թղթակցութիւններով: Նամակները ոչ թէ սիրահարական կամ բանաստեղծական հրախաղութիւններ էին, այլ անոնց մէջ մարդկային առողջ միտք և Աստուածասէր սիրտ մը կը փայլէին:

Երեք տարի վերջը Կատարինէ ամուսնացաւ: Անոնց ամուսնութեան ճամբորդութիւնը թէպէտ կարճ, բայց ժողովուրդներու մէջ արթնութեան և շատերու ալ դարձի գալուն պատճառ եղաւ: Իմացականութեամբ ու ազդեցութեամբ և Սբ. Հոգւոյն կրակով, երկուքն ալ իրարու հաւասար էին: Կատարինէ եւս անձամբ խեղճերուն ու կորսուածներուն ետեւէն կ'երթար. նախ անոնց հետ առանձին կը տեսնուէր և յետոյ հրապարակաւ կը քարոզէր: Կը զարմանար այն Աստուծային օրհնութիւններուն համար, երբ այրեր ու կիներ դարձի կուգային: Անիկա ռահվիրայ մը եղաւ իգական սեռին աւետարանչական գործին մէջ: Այր մարդոց գերազանցութեան չէր հաւատար, այլ կ'ըսէր՝ «Այսուհետեւ ոչ Հրեայ կայ, ոչ ալ Յոյն. ոչ ծառայ կայ, ոչ ալ ազատ. ոչ արու կայ, ոչ ալ էգ. վասն զի դուք ամէնք ալ մէկ էք Քրիստոս Յիսուսով»: Գաղ. Գ. 28:

(Շարունակելի)

ՊԱՐՈՆ ԿԻՐԱԿՈՍ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Այս անձը բնիկ Հայնեցի ըլլալով, Բողոքականութիւնը առաջին ընդունողներէն և եկեղեցւոյ առաջին անդամներէն մէկը եղած և իր հոգեւոր ազդեցութեամբն ու առատաձեռնութեամբը եկեղեցիին շատ մեծ ծառայութիւններ մատուցած է: Եկեղեցւոյ հոգեւոր պաշտամանց միշտ ներկայ գտնուած ու շատ տարիներ իբր եկեղեցւոյ հոգաբարձու աշխատելով՝ եկեղեցւոյ կարօտ եղած ոեւէ պարագային ձեռքէն եկած օգնութիւնները չէ խնայած երբեք: Եկեղեցւոյ և դպրոցներու զարգացման համար շատ նախանձաւոր էր, և երբեմն բացառիկ նուէրներ ալ կ'ընէր սիրայօժար: Օտար ազգաց առջեւ իբր պատուաւոր անհատ նկատուած էր և յարգուած. այս պատճառաւ իսկ ամէնուն վրայ ալ լաւ ապաւորութիւն ձգած էր: Ան տեղա գտնուող պաշտօնէից հետ միշտ սիրով ու քաղցրութեամբ վարուած և անոնց թեւ ու թիկունքը եղած է շարունակ, Ութը տարուան պաշտօնավարութեանս միջոցին՝ շատ օգտուած ու ազդուած եմ իրմէ: Անոր իմ վրայ թողուցած հո-

գեւոր ազդեցութիւնը միշտ վառ պիտի մնայ և երախտագիտութեամբ պիտի յիշեմ զինքը:

Բոլոր անոնք որ այս անձը տեսած են ու կը ճանչնան զինքը՝ կրնան վկայել ինծի հետ անոր ազնիւ բնաւորութեան ու գեղեցիկ յատկութեանց մասին: Թէ՛ եկեղեցիին և թէ՛ ուրիշ ոեւէ կարօտ եղողի առատաձեռնութեամբ և յաճախ գաղտնի կուտար: Հիւրասիրութեան մէջ աննման էր: Թէ՛ շատ համբերատար և ներող ոգի մը ունէր և թէ՛ ամէնէն յուսահատական պարագայից մէջ իսկ ընկճուել, յուսահատիլ չէր գիտեր: Այսպիսի պարագայից մէջ Սաղմոսագուրդին սա խօսքը միշտ կը կրկնէր. «Աստուծոյ մօտենալս բարի է ինծի. յոյսս դրեր եմ Տէր Յնովային վրայ» որ իր բոլոր գործերը պատմեմ: Առանց խորութեան ամէն ազգի կարօտներուն կ'օգնէր: Իր եկեղեցին աչքին բիւրի պէս կը սիրէր և հոգեւոր պաշտօնէից ու միսիոնարաց հետ շատ սիրով ու յարգանք կը վարուէր: Սբ. Գիրք շատ կը կարդար, Սբ. Գրոց ընտիր համարները բերանացի գիտէր: Իր տան մէջ ընտանեկան պաշտամունքի սեղանը միշտ կանգուն էր: Զերմեռանդ աղօթող մ'էր, իր աղօթած ժամանակը շատ անգամ կ'արտասուէր և կը փափաքէր ու կը ջանար որ ընկերական հաւաքոյթներու մէջ եղած խօսակցութիւններ հոգեւոր, օգտակար և շինիչ նիւթերու վրայ ըլլան: «Աւետիք» ջերմ սիրահար մ'էր, «Սրբոց Հանգիստը» և ուրիշ հոգեւոր գիրքեր շատ կը կարդար:

Ասոնցմով ըսել չեմ ուզեր թէ Պրն. Կիրակոս ամէն կերպով օրինակելի և անթերի մարդ մըն էր. անիկա մեզի պէս մահկանացու ըլլալով թերի կողմեր ալ ունէր՝ թէեւ դարձեալ կրօնասէր, բարեպաշտ և հոգեւոր կեանք մը վարող և Փրկիչը սիրող Քրիստոնեայ մըն էր:

Եկեղեցին և իր ընտանիքը այս անձին տակաւին շատ պէտք ունէին: Այս ուղղութեամբ իր մօքին մէջ դեռ շատ կարգադրութիւններ ունէր. սակայն ասոնք չիրագործած՝ ծանր հիւանդութեան մը բռնուելով հոգին աւանդեց 72 տարեկան խոր ծեւրութեան մէջ:

Մեր եկեղեցիները շատ պէտք ունին այսպիսի անհատներու, որոնք Քրիստոնէութիւնը իրենց գործնական կեանքով կ'ապացուցանեն: Աղօթենք որ Տէրը շատցնէ այսպիսիներու թիւը եկեղեցիներու մէջ: Տէրը անոր եկեղեցին, այրի կինը, զաւակներն ու ազգականները Սբ. Հոգիով մխիթարէ: «Երանելի են այն մեռելներ որ Տէրօջմով կը ննջեն»:

Արարկիր

ՍՄԻՐԻՍ Մ. ԳՐԱԽԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

ՕՍՄ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ — Գ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ

ԿԲ. Նխագ (Մարտ 21). Ֆոտոուկաներու փոխար-
ժէքը իրենց տէրերուն տալու օրինագիծը Ծերա-
կոյտի կողմէ առաջարկուած թեթեւ բարեփոխման
հետ վաւերացաւ: Կ. պոլսոյ պետական խոհանոցները
(իմարէթ), բացի մէկէն ջնջելով, անոնց յատկացուած
վարկերը իսլամ կրօնաւորներու, կրօն. ուսանող-
ներու և աղքատներու բաժնելու խնդրին նկատ-
մամբ որոշուեցաւ քննիչ երկու յանձնաժողովները
միացնել և փութով տեղեկագիր մը պահանջել:
Բումէլիի Պուլկար և Յոյն եկեղեցիներուն շինու-
թեան յատկացուած վարկին մնացորդը այս տարի
գործածելու պետական առաջարկն ընդունուեցաւ:
Դիւանական մէկ երկու գործողութենէ ետեւ ձեռ-
նարկուեցաւ արհեստները քաջալերող օրինագծին
քննութեան և առաջին յոգուածը բարեփոխմամբ
ընդունուեցաւ ու երկրորդը անփոփոխ:

ԿԳ. Նխագ (Մարտ 22). Եմէնի բարենորոգման
վերաբերեալ առաջարկ մը նախաքննութեան յղ-
ուեցաւ: Ապա ի նկատ առնուեցաւ Պատերազմա-
կան նախարարութեան ելեւմտացոյցին այն բաժինը
որ հաստատութիւններու թոշակին կը վերաբերի:
12 յոգուածներն ալ ընդունուեցան: Շինութիւն-
ներու և նորոգութիւններու յոգուածին առիթով
որոշուեցաւ նախարարութեան յանձնել զօրանոցի
և հիւանդանոցի շինութեան մէկ երկու առաջարկ-
ներ: Մնացեալ յոգուածներուն ալ ընդունելութե-
նէն ետեւ նախարարը քանի մը օրինագծերու վա-
ւերացման փութացումը խնդրեց, նաեւ փոքր
սպաներու թոշակին յաւելման համար 120,000 ոս-
կիի վարկ մը, և խնդրը նախաքննութեան յղուե-
ցաւ: Ապա նախարարը բացատրութիւն տուաւ
պետական գործարաններու բարւոքման և զեղչուած
կարգ մը վարկերու անհրաժեշտութեան վրայ:

ԿԴ. Նխագ (Մարտ 23). Աստիճանազուրկ վերա-
բոյժներու և դեղադործներու հանգստեան թոշակի
օրինական տրամադրութիւն մը նախաքննութեան
յղուեցաւ, նմանապէս տարիքի սահմանաւորման
օրէնքին բարեփոխեալ երկրորդ յոգուածը, Երես-
փոխաններու անցեալ Յունիսի վերջին կիսու թո-
շակին նկատմամբ Ծերակոյտի որոշման դէմ բողո-
քի առաջարկ մը երեքաբարձի օրակարգը մուծուե-
ցաւ, նմանապէս Կ. պոլսոյ մէջ հաստատելի հեռա-
ձայնի դրութեան տպեալ տեղեկագիրը: Ոստիկան
զինուորներու հրամանատարութեան յատկանալի

վարկին օրինական տրամադրութիւնը մերժուե-
ցաւ, նմանապէս Ծով. նախարարութեան ելեւ-
մտացոյցի վարկերու տեղափոխումը: Ապա վեր-
սկսաւ արհեստները քաջալերող օրէնքին վիճաբա-
նութիւնը, և շատ առաջարկներ եղան ու մեր-
ժուեցան:

ԿԵ. Նխագ (Մարտ 25). Նախաքննութեան յղ-
ուեցան դպրոցներու և կրօն. վարժարաններու ոչ-
Մահմետական ուսանողներուն ու իրաւաբանական
ուսանողներու զինուորագրութեան, Ֆիզանի գա-
ւառին բարենորոգման, անպաշտօն մնացած Պոլ-
սեցիներու թոշակին և Հիճազի երկաթուղիի ել-
եւմտացոյցին վերաբերեալ Վարչապետական գրեր:
Ապա վերսկսաւ և աւարտեցաւ թնդանօթարանի և
զին. այլ գործարաններու ելեւմտացոյցին քննու-
թիւնը: Կարգացուեցաւ և ընդունուեցաւ Պաս-
րայի ճամբով Պարսկաստանէ Եւրոպա և Խան-
քինի ճամբով Եւրոպայէ Պարսկաստան փոխադրելի
ապրանքներու թրանզիթի պայմանաժամը երկարող
օրինագիծը, թէեւ Ծերակոյտը այդպիսի օրինագծի
հարկ չէր դատած: Կարգացուեցան և երեքաբարձի
օրակարգը մուծուեցան էվզաֆի կողմէ բաշխուող
ֆոտուուկաներու ջնջման, Բ. Դրան այրած մասե-
րուն նորոգման, նահանգներու և զլխաւոր գա-
ւառներու կեդր. Ընդհ. ժողովներուն անդամներու
օրականին վերաբերեալ օրինագիծերու տեղեկա-
գրերը: Ապա գոհունակութեամբ որոշուեցաւ որ
Արտաքին գործերու նախարարն օր մը հաճի գալ
և պատասխանել Փանչէ Տորէվէֆ. ի սա հարցման թէ
կառավարութիւնը նախ Պուլկարիոյ և ապա օտար
տէրութիւններու ուշադրութիւնը հրաւիրած է
Մակեդոնիոյ մէջ արիւնհեղուցեան առիթ տուող
Պուլկար հրոսախմբերուն վրայ և բարեկամական
զեկոյցներ ըրած է այդ հակամարդկային արարք-
ներուն վերջ մը տալու համար: Կարգացուեցաւ և
ընդունուեցաւ նախաքննիչ յանձնաժողովի գիր մը,
որով կը յայտնուի թէ ձեռնարկուած է Պատերազ-
մական նախարարութեան ելեւմտացոյցին վարկերը
տեղափոխելով 120,000 ոսկի խնայել յիմնապետի
և հարիւրապետի ամսականներուն յաւելման յատ-
կացելու համար: Ապա սկսաւ և աւարտեցաւ
Ծով. նախարարութեան ելեւմտացոյցին (1,700,000
ոսկի) վիճաբանութիւնը: Տեղեկաբեր Զօհրապ էֆ.
ընդհանուր բացատրութիւններ տուաւ: Նախա-
րարն ալ քննադատներու պատասխանեց: Յայտա-
րարեց թէ կարճ միջոցի մէջ յաջողած է Օսմ. մար-
տանաւերը նորոգել և ամէն պատահականութեան
համար կազմ ու պատրաստ վիճակի մը հասցնել:
Ֆրանսայի 7 թնդանօթակիր ապաւորուած է և 23

ինքնաշարժ թնդանօթ ալ Անգղիոյ : Յետոյ ձեռնարկուեցաւ երեւմտացոյցին մանրամասն քննութեան : Առաջին յօդուածն ընդունուեցաւ և երկրորդին վրայ 900,000 դահ. յաւելում եղաւ :

ԿԶ. Նիսի (Մարտ 27). Նիզամիյէ և Շէրիյէ դատարաններու իրաւասութեան վերաբերեալ պաշտօնագիր մը նախաքննութեան յղուեցաւ, Ափրիկեան Տրիպոլիսի չորս գաւառներու կարօտեալ ժողովրդին օգնելու առաջարկ մը եւս կառավարութեան : Վերսկսաւ Ծով. նախարարութեան երեւմտացոյցին քննութիւնը և ամբողջովին ընդունուեցաւ առաջին ընթերցումով : Մէճտի էֆ. յայտարարեց թէ իր 20օրեայ արձակուրդին կէսը ուրիշ ժամանակի վերապահելով կը վերսկսի իր աշխատութիւնը : Առեւտրական տուններու և առհասարակ բարոյական անձնաւորութիւններու սեփականութեան իրաւունք տալու առաջարկ մը ձեռնհաս յանձնաժողովին յղուեցաւ : Երկրագործներու ծխախոտը չգնելուն համար Բէժիի դէմ բողոք մը օրակարգ մտնուեցաւ : Իտալիոյ անկախութեան յիսնամեակը շնորհաւորելու առաջարկ մը ծափերով ողջունուեցաւ : Վարչապետութեան երեւմտացոյցին քննութիւնը յետաձգուեցաւ սա պատճառով որ Վարչապետը կը բացակայէր Աւստրիական դեսպանը պաշտօնապէս ընդունելու առիթով : Մինչեւ որ կառավարութեան կողմէ ցարդ կնքուած փոխառութիւնները վճարուին, պաշտօնեաներու թոշակները զեղչելու առաջարկ մը կարգացուեցաւ մերժողական տեղեկագրին հետ և մերժուեցաւ : Արմաւենիներէ ոգելից ըմպելի հանել չտալու առաջարկը և նախաքննութեան տեղեկագիրը կարգացուեցան և դատական յանձնաժողովին յղուեցան : Այս վերսկսաւ արհեստները քաջալերելու օրինադրին վիճաբանութիւնը, և անփոփոխ ընդունուեցան հինգ յօդուածներ եւս, Յըգէն մինչեւ Ղըղը :

Մայրաքաղաք. Աւստրիա-Հունգարիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան ղեկանապետ Պառոն Միլլըր, որ իբրեւ Աւստրիական առժամեայ դեսպան ղրկուեցաւ մայրաքաղաքս, երկուշաբթի Կայսեր ներկայացաւ պաշտօնապէս : — Ն. Կ. Վեհափառութիւնը երկուշաբթի Իտալիոյ Թագաւորին շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց Իտալեան միութեան յիսնամեակին առիթով : Դեսպանն ընդունեցաւ Իտալական գաղթականութեան և ուրիշներու շնորհաւորութիւնները և կէսօրէ ետեւ Նշանթաշի Իտալական դեսպանատան հիմնարկէքի հանդէսին նախագահեց : — Երեքշաբթի Երլաքի Օրիւնիյէ զօրանոցի զօրաբաժնին արձակագէն Յըգ

վաշտէն Իփէկցի ղինուոր Հաճի Բէսուլ պին Պայրամ հրացանով զարկաւ Գերման մարզիչ Ֆոն Շլիթթինկ զեր գնդապետը, որ յետոյ մեռաւ Գերման հիւանդանոցին մէջ : Զարագործը բռնուեցաւ և խոստովանելով ոճիրը՝ ներում խնդրեց վիրաւորէն, բան մը՝ զոր վիրաւորը չզլացաւ : Յետոյ չարագործը մահուան դատապարտուեցաւ պատերազմական ատենանի որոշմամբ : Հանգուցեալին համար փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը կը պատրաստուի : Կայսրը հեռագրով Գերման Կայսեր ցաւակցութիւն յայտնեց այս առիթով, Մահմուտ Շէվքէթ փաշա Գերմանիոյ Պատերազմական նախարարին և Ֆոն Տէր Կոյց փաշայի որու ազգական է հանգուցեալը, Պերլինի Օսմ. դեսպանն ալ Գերման կառավարութեան և հանգուցեալին ընտանիքին : — Անցեալ շաբթու Կրթական նախարարն այցելեց Ֆէնէրի Յոյն վարժարանը և արժանավայել կերպով ընդունուեցաւ : — Յոյն Պատրիարքարանի նոր երեւմտացոյցը 150,000 դահ. բաց մը ունի, զոր պիտի գոցէ Մովրոքորտաթօ ընտանիքը : — Պատերազմական նախարարն յետաձգեց իր դէպի Բուժէլի ուղեւորութիւնը : — Մր. Չէսթըր և Հանքերու նախարարութիւնը համաձայնած են, կ'ըսուի, Անատոլի մէջ շինելի երկաթուղիին չըջակայ հանքերու մենաշնորհին նկատմամբ : — Լրացող տարուան մէջ մայրաքաղաքիս Իտալիյէ վարժարանները յաճախողներու թիւն եղած է 2,868, որու 103ը ոչ-Մահմետական են : — Պաղատաի երկաթուղիի ընկերութեան կողմէ Մ. Ռայս մայրաքաղաքս եկաւ Հալէպ ուղեւորելու և գծին շինութիւնը փութացնելու համար : — Դեսպանատան Թարգմաններու յանձնաժողովը թէմէթթիւ օրինագծին վրայ իր տեղեկագիրը աւարտեց և պատճէնները տէրութիւններուն ղրկուեցան :

Նահանգներ. Շըոտրայի կուսակալը երկուշաբթի հեռագրեց թէ բազմաթիւ Մոնթենեկրոցիներն ունի երկիրն ապաստանած 5,000 Կաթոլիկ Ալպանացիներու (Մալիսոր) հետ սահմանադիւխ աշտարակներուն և Տէճիկի բարձունքին վրայ յարձակեցան և եօթն աշտարակ պաշարեցին ու մէկ քանին քանդեցին, Կոիւը երեք օր և երեք գիշեր տեւեց, Օսմ. զինուորները պարտաւորեցան նահանջել 18 վիրաւոր և մեռեալ թողով : Անմիջապէս տնօրինութիւններ եղան զօրք ղրկելու համար Շէվքէթ Թորոզուտ փաշայի հրամանատարութեամբ, որ Էսիրնէ գնաց իր անձնական գործերը կարգադրելու և Պոլիս վերադառնալու համար : Մոնթենեկրօ խստիւ հերքեց Մոնթենեկրոցիներու մասնակցութիւնը այս արշաւանքին մէջ և յայտարարեց

կայն նորագոյն հեռագիր մը գումար անոր քանդումը, և Տեղապար Սրբազան Հորեքչարթի Դատական և Ներքին գործերու նախարարներուն ներկայանալով բողոքեց և վերաշինութեան արտօնութիւն ու դրամ պահանջեց, Նախարարները պատասխանեցին թէ իրեց հեռագիրը ժամանակին հասած ըլլալու չէ և խոստացան պատշաճ կարգադրութիւն մը ընել: — Կինճի Արշէն գիւղէն և ուրիշ կողմերէ դառն դանդաղներ կու գան թէ Իսլամացած Հայերու դէպ ի մայրենի եկեղեցի վերագարձը անլուր դժուարութիւններու կը բախի տեղային դատարաններու կողմէ: — Թիֆլիզեան թերթեր կը ծանուցանեն թէ Պ. Գէորգ Եղիգարեան իր ծննդավայր Մեծ Ղարաքիլիսա գիւղին 50,000 ռուպլ նուիրած է գիւղատնտեսական դպրոցի մը բացման համար, պայմանով որ գիւղը տայ գետինը և հողաբարձութեան մէջ անդամ մը գտնուի Եղիգարեան տոհմէն: Նուիրատուութիւնը պիտի իրագործուի երկու տարիէն: — Ֆրանսացի չեքամարոյծ Մ. Պէրթէ Գէորգ էֆ. Թորգոմեանի խնդրանքով բարեհաճած է Ատանայի աղքատներուն ղրկել 200 ֆրանք արժողութեամբ 50 տուփ չեքամանուէտ: — Կաթողիկ ազգայիններու Կ. Պատրիարք Թէրզեան Սրբազան Հոռմ ուղեւորեցաւ:

ԱՐՏԱՔԻՆ

Ռուսիա. Ձարը չարաթ մինչեւ տարեգլուխ արձակուրդ տուաւ Կայսրութեան Խորհրդի ընդդիմադիր կուսակցութեան պետ Մ. Տուրնէվի և Մ. Թրէփովի: Միեւնոյն ժամանակ 3 օր դադրեցուց Կայս. Խորհրդին և Տումայի նիստերը և արտօնեց օրէնքի կարգ անցնել արեւմտեան նահանգներու Ձէմսթվոններու օրինագիծը, որ Տումայէն մեծ դժուարութեամբ ընդունուած և յետոյ մերժուած էր Կայսրութեան Խորհրդէն: Այդ օրէնքը Ձարին հրամանով Խորհրդարանին պիտի ներկայացուի ժողովներուն գումարումէն երկու ամիս յետոյ: Վարչապետ Մ. Սթոլիպին որ մեծ ախոյեանն էր այդ օրէնքին և հրաժարած էր՝ կրցաւ սոյն տնօրինութիւններուն չնորհիւ իր պաշտօնը վերակսիլ, և այսպէս վերջ գտաւ նախարարական տագնապը: Ձէմսթվոններու օրէնքով արեւմտեան նահանգներու մէջ համայնքի հաստատութիւններ կը հիմնուին, իւրաքանչիւրը մէկ թաղապետական խորհրդով, մէկ քաղաքապետով և մէկ թաղապետական վարչութեամբ և ընդարձակ իրաւասութեամբ մը, որոն սահմանին մէջ կ'իշխայ քաղաքային պաշտօնէութեան ընտրութիւն, թոշակի և տուրքերու սահմանում, ևն.: Ընտրողները և ընտրելիները Ռուսահպատակ պիտի ըլլան, 25 տարեկան և մէկ տարիէ ի վեր համայնքին մէջ հաստատուած: Ընտ-

րողները երեք դասի կը բաժնուին. (1) Ռուսեր, (2) Հրեաներ և (3) ուրիշներ: Հրեաները նախագահ և փոխ նախագահ չեն կրնար ըլլալ: Ուր որ մեծամասնութիւն կը կազմեն՝ կրնան խորհրդի անդամներուն 1/5ը ընտրել: Ուր որ մեծամասնութիւն չեն կազմեր՝ չեն կրնար 1/10է աւելի ընտրել: Ռուսերն առնուազն հինգ հոգի ըլլալու են մէկ անդամ ընտրելու համար: Ուր որ այդչափ ալ չեն՝ Յոգ կարգին հետ պիտի ընտրեն: Անհատի մը Ռուսութիւնը ամէնէն վերջը կուսակալը պիտի սահմանէ: — Կ'երեւի թէ Ռուս ծանուցագրին Ձիւնական պատասխանին նկատմամբ Թայֆի տեղեկութիւնը ճիշտ չէր, վասն զի Ռուս Արտաքին նախարարը անցեալ չարթու Փեքինի դեսպանին հրահանգ տուաւ բացարձակապէս պահանջել որ Ձիւնական վարութիւնը հաստատէ Ռուսիոյ Փետր. 16 թուակիր ծանուցագրին տեսութիւնները, առ առաւելն մինչեւ Մարտ 28:

Իսպանիա. Երկուշաբթի Վիքթոր Էմմանուէլ Թագաւորը Իտալեան միութեան յիսնամեակին առթիւ ծառ մը խօսեցաւ Կապիտոլի մէջ և դրուատեց այս մեծ գործն ի գլուխ հանելու համար տըքնող բոլոր հերոսները: Ապա զեղարուեստական ցուցահանդէսի մը բացումը կատարեց և ընդարձակօրէն ներում չնորհեց բազմազան դատապարտեալներու: Շնորհաւորական հեռագիրներ ստացաւ վեհապետներէ, որոնցմէ կը յիշենք մասնաւորապէս Թուրքիոյ Վեհապետը և Աւստրիա-Հունգարիոյ Կայսրը: — Նոր դահլիճը կազմուեցաւ Մ. Ճիլիլթիլի վարչապետութեամբ: — Գերման Կայս. ամօլը, որ ուրբաթ Վիէննա հասաւ և մեծ պատիւներով մեծարուեցաւ իր ծերունի դաշնակցէն, չարաթ Վենետիկ ժամանեց և սիրալիր հեռագիրներ փոխանակեց իր երիտասարդ դաշնակցին, Վիքթոր Էմմանուէլի հետ:

Այլեւայլ. Անցեալ չարթու հրաժարեցաւ Պուլկարիոյ դահլիճը և այս չարթու Ազգայնականներէ և Յառաջդիմականներէ խառն դահլիճ մը կազմուեցաւ Մ. Կէչովի վարչապետութեամբ: Նախկին Վարչապետ ու Յառաջդիմական կուսակցութեան հիմնադիր Մ. Չանքով չարաթ մեղաւ և կիրակի թաղուեցաւ ազգային մեծահանգէս յուղարկաւորութեամբ: — Յոյներումանական յարաբերութիւններու բարեօքման նշաներ կը նշմարուին: — Անգղիոյ Պատերազմական նախարար Մր. Հորտէյն Լորտութեան բարձրացաւ Լորտ Բրոն անունով: — Անցեալ Դեկ. 31ի վիճակագրին համաձայն Աւստրիոյ բնակչութիւնն է 28,567,898, Հունգարիոյ բնակչութիւնն ալ 20,850,700: Պոսնա-Հերսեքի բնակչութիւնը մէկտեղ հաշուելով համագումարը կ'ըլլայ 51,314,271:

اوه داپر هفته لى غزته — درسعادنده بايبل هاوسده — مدير مسئول - صموئيل ق. هارونيوسيان

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	
Տարեկ. բանեղին	40 դր.
Սվերկայի համ.	2 ճու.
Անգղիայ	8 շիլլին
Ուրիշ եր-	
կերներու ..	10 ծր.
Տարեկ. համը	40 փոք.
Ստանդարտի գիները	
լափառք	

ԱՒԵՏԱՐԵՐ

ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

Խմբագիր Հ. Ս. Պարսեղ

Պաշտոն. Հասցե,
Կ. պոլիս, Թուրքիա

THE AVEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY

EDITOR H. S. BARNUM

American Bible House
Consople, Turkey

TERMS	
An. Subscrip.	Ps. 40
U. S. A.	\$ 2
England	Shils. 8
Other countries	Frs. 10
Single Copy 40 Paras	
Advertising rates on application	

ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՅ Ի ՊՐՈՒՍԱ

Մարտի մէջ խորին շնորհակալութեամբ ընդունած ենք հետեւեալ դրամներն և իրեղէններն:

Ազն. Տիարք և Տիկնայք, Բալուի Բարոզիչ Պատ. Խ. Վարդանեանի ջանքով հաւաքուած 1,000 դր., սապէս — Գեր. Տ. Եզնիկ Մ. Վ. Գալփագ-ճեան 25, Պատ. և Տիկ. Վարդանեան 27, Գ. Թա-զագճեան 30, Գ. Բիւրաճեան 20, Էլմաս Բիւրաճեան 15, Գ. Բիւրաճեան 5, Գ. Բիւրաճեան 10, Զարուհի Բիւրաճեան 5, Ն. Բիւրաճեան 5, Մ. Գրլըճեան 10, Զ. Գրլըճեան 2, Սարայ Արամեան 5, Եղսա Արամեան, Ս. Փաշիկեան 10, Գ. Փաշիկեան 6.20, Ս. Փաշիկեան 5, Գ. Թախաճեան 5, Կ. Մահկիրեան 5, Ս. Գասապեան 10, Օր. Արուսեակ Արզարեան 30, Օր. Սարայ Ազնաուրեան 10, Մա-րիամ Պամոյեան 5, Խ. Ստեփանեան 5, Գ. Սերոբեան 5, Մարիամ Սերոբեան 2, Գ. Զտիկեան 5, Աննա Զտիկեան 2, Հաճի Ս. Իգմիրլեան 20, Գ. Հոբեան 10, Մարիամ Փինաղեան 5, Մ. Արփաճեան 6.20, Գ. Բիւրաղեան 5, Կ. Պեան 10, Եղսայ Պրժեան 5, Մ. Օսգոյեան 10, Գ. Մուշատեան 5, Հաճի Մ. Զազըրեան 10, Մարիամ Զազըրեան 10, Թ. Զազըրեան 10, Աննա Զազըրեան 5, Ս. Խոջմաթ-լեան 10, Լ. Խոջմաթլեան 10, Ա. Պաոյեան 20, Դ. Պաոյեան 20, Բ. Կաղնիեան 10, Կ. Պայանտուրեան 10, Գ. Պեան 5, Տ. Մուշեղ քնյ. Վարժապետեան 5, Մ. Փալանչեան 6.20 Պ. Վարժապետեան 5, Հ. Տ. Գէորգեան 5, Գ. Դաւիթեան 5, Ս. Թախաճեան 5, Տ. Թէմըրեան 10, Կ. Շուստեան 5, Գ. Պիրաճուկեան 10, Ա. Գասապեան 5, Մ. Մըլեան 5, Գ. Ֆալճեան 20, Ն. Աժաեան, Գ. Պեան 5, Կ. Խոջմաթլեան 10, Պ. Խոյեան 10, Գ. Խոյեան 2, Շ. Բարսեղեան 5, Մ. Աժայեան 5, Մ. Կրպուղեան 5, Գ. Մաքրճեան 5, Մ. Մըլեան 5, Ս. Զաղալ-

եան 6.20, Մ. Փինաղեան 5, Թ. Սարգիսեան 5, Գ. Կուլլեան 5, Պ. Փէրչեան 10, Ն. Պէրպէրեան 5, Գ. Իսփիրեան 5, Մ. Մովսէսեան 5, Մ. Զթէյեան 5, Մ. Հնտեան 10, Ոմն 24, Ա. Լոյոյեան 5, Հա-ճի Մարիամ Ֆարըղեան 2, Մ. Շիրիքճեան 5, Ա. Տէրոյեան 5, Գ. Օղկոյեան 3, Հաճի Ս. Բարսեղեան 15, Մ. Մուշատեան 5, Գ. Պոսոյեան 5, Կ. Զտիկեան 5, Մ. Տ. Ալիքսանեան 5, Խ. Խոյեան 5, Խ. Աւագեան 20, Կ. Պալոյեան 5, Գ. Պայանտուրեան 5, Գ. Պալոյեան 5, Գ. Թէնէքճեան 5, Կ. Մոսոյեան 5, Պ. Այ-Գէորգեան 5, Ս. Ուղունեան 5, Գ. Խըրըչեան 5, Ս. Կրպուղեան 5, Կ. Մըլեան 5, Մ. Պոլոյեան 5, Կ. Սոլոյեան 5, Մ. Խոջմաթլեան 5, Հ. Պապաճանեան 10, Մ. Մալեան 10, Խոջմաթլեան 5, Գ. Պրոքթէն 25, Տ. Ռէթէոս քնյ. 5, Կ. Թէ-փէլեան 5, Զորեպան Գրիգոր 5, Զորեպան Թաղէ-ոս 5, Զորեպան Մուսեղ 5, Ա. Զարմարեան 5, Հաճի Պ. Բարսեղեան 10, Ս. Պիչուղեան 10 և օրց. 55: Բարեկից մը Բալուի վեհանձն Հայու-թեան և Արժ. Պատ. Խ. Վարդանեանի:

(Շարունակել)

ԱԶԴ

Ռոտոսթոյէ Տիար Երուանդ Գ. Ֆուրուճեան թուականէս 70ի չափ տարիներ առաջ Իգմիր հրա-տարակուած Շարժարան Պէտանի Գիտելաց անուն թերթին 5 և 6 հատորները ունենալ կը փափաքի՝ Ունեցող և վաճառել ուզողներ հետեւեալ հասցէին՝ Կրնան դիմել թղթակցութեան համար: — Տիար Եր-ուանդ Գ. Ֆուրուճեան, Զիֆթիկ-Էօնիւ կողմը, Ռոտոսթոյ:

1—2

Վաղը, ժամը 8.30ին (Ը. Թ.) Մուսալլա, Անգլ. վարժարանին մէջ Վեր. Գ. Գրիգորեան պիտի շարունակէ իր անցեալ շաբթուան բանախօսու-թիւնը և եղած հարցումներուն պիտի պատասխանէ: